

Læse lyst og læse- fællesskaber

Evaluering af det nationale læselystindsats
Læse lyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud

Af Gitte Balling

CENTRAL
BIBLIOTEKERNE

Indhold

Forord	5
Sammenfatning og anbefalinger	7
Indledning	10
Læselyst og læsefællesskaber	10
Tidsramme og forløb	12
Evalueringsfokus	12
Læsevejledning	13
Baggrund	15
Den kulturpolitiske ramme – fokus på læselyst	15
Hvad er læselyst? Begreber og forståelser	15
Hvorfor er læsning vigtigt?	16
Læselyst og læsefællesskaber – projekterne	18
Corona – et solidt bump på vejen	21
Manglende muligheder for at mødes fysisk	21
Børn har været opdelt i klassetrin på grund af restriktioner	23
Lyst og frivillighed blev afløst af 'tvang'	24
Benspænd skabte iderigdom	24
Det bedste ved projektet – trods corona	28
Børns læselyst	33
Styrkelse af læselyst	33
Tilgængelighed af bøger er vigtigt	34
Læsested som rum og som kultur	35
En mangfoldighed af aktiviteter	38
Begejstring for bøger på tværs af børnegruppen	39
Samarbejde på tværs af professioner	44
Samarbejdet mellem professioner vurderes som værdifuldt	45
Øget kendskab og anerkendelse af forskellige fagligheder	46
Styrker og svagheder ved samarbejde på tværs af professioner	48
Læring på 3 niveauer	51
Konklusion og anbefalinger	53
Metode	56
Litteratur	59
Bilag 1: Oversigt over projekter	60
Bilag 2: Interviewguide	61
Bilag 3: Spørgeskema	62

Læselyst og læsefællesskaber

Evaluering af den nationale læselystindsats

Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud

Forfatter

Gitte Balling

Udgiver

Centralbibliotekernes Programstøtte

November 2021

Grafisk produktion: Aalborg Bibliotekerne

Elektronisk ISBN: 978-87-93942-99-8

Forord

De seneste år har flere undersøgelser vist, at børns læselyst generelt er under pres, og at børn læser mindre i fritiden end tidligere. På baggrund af disse undersøgelser besluttede Kulturministeriet i 2019 at lancere indsatsen *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud* og dermed give børn flere gode læseoplevelser i skolernes fritidstilbud. Indsatsens intention har således været at forankre læselystinitiativer omkring fritidstilbuddene, så initiativer også ramte de børn, som ikke selv finder vej til børnebiblioteket.

Folkebibliotekerne har de seneste mange år arbejdet for at styrke børns sprog og læsning. Resultatet er et utal af samarbejder med daginstitutioner og skoler, og i flere kommuner har sådanne samarbejder også banet vejen for, at folkebiblioteker inddrages på et mere strategisk niveau i kommunale sprog- og læseindsatser.

Folkebibliotekerne har med andre ord en lang tradition for at spille sig ind i det kommunale samarbejde om sprog og læsning, men på ét område er erfaringerne ikke så udbyggede: Samarbejdet med fritidstilbuddene.

Midlerne i *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud* har været målrettet børn i 0. til 3. klasse og har til hensigt at skabe lokale samarbejder mellem biblioteker og fritidstilbuddene om projekter, der giver børnene gode oplevelser med læsning i fællesskaber. Indsatsen opdyrker med andre ord et mindre kendt land mellem folkebiblioteker og fritidstilbuddene.

Det gode budskab i evalueringen er, at formidling og en særlig indsats nytter noget, og at biblioteker og fritidstilbud godt kan få børn til at læse, hvis de hjælpes på vej, og det er netop intentionen med hele indsatsen. Evalueringens budskab er ligeledes, at samarbejdet har været værdifuldt og at der er skabt læring og nye kompetencer mellem to de professioner. Det er en pointe, der for øvrigt også viser sig i Slots- og Kulturstyrelsens kortlægning af læselystprojekter 2014-2019.

Coronaen har ofte spændt ben for de 35 projekter siden projektstarten i februar 2020, men evalueringen viser, at det har været den ekstra arbejdsindsats værd. Denne evaluering er ikke et punktum for indsatsen, men nærmere en motivation til at fortsætte det gode arbejde. rummer blandt andet en række konkrete anbefalinger, som helt aktuelt kan være særdeles nyttig viden og inspiration i forhold til Kulturministeriets BOGglad-pulje, der har til formål at forny bogsamlinger i dagtilbud, SFO'er og ungdomsklubber samt understøtte og stimulere børns adgang til bøger og lyst til litteratur i deres hverdag uden for hjemmet og skolen.

God læselyst

Centralbibliotekerne

Sammenfatning og anbefalinger

Denne rapport er resultatet af en evaluering af indsatsen *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud*. Indsatsen, der er støttet af Slots- og Kulturstyrelsens udviklingspulje, blev igangsat i november 2019 og løb frem til november 2021. Projektperioden er blevet forlænget med 6 måneder på grund af coronarestriktioner og nedlukninger, der har betydet forsinkelser for mange projekter.

Formålet med evalueringen er at undersøge den samlede nationale indsats, hvor 35 folkebiblioteker har samarbejdet med 108 fritidsordninger om at etablere bogsamlinger og læsehjørner i SFO'erne og introducere forskellige læselyst-motiverende aktiviteter.

Evalueringen har undersøgt, i hvilken grad og på hvilken måde børns læselyst er blevet stimuleret af de mange aktiviteter, samt hvilke erfaringer henholdsvis bibliotekarer og pædagoger har gjort sig i forbindelse med samarbejdet. Endelig har evalueringen undersøgt, hvilken indflydelse corona-situationen har haft på projekternes udførelse.

Evalueringen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse bestående af både kvantitative og

kvalitative spørgsmål, som er udsendt til 143 respondenter. Spørgeskemaundersøgelsen er suppleret med kvalitative interviews foretaget blandt 7 ud af de 35 projekter. Her er en repræsentant fra både SFO og bibliotek interviewet.

Overordnet viser evalueringen, at formidling og en særlig indsats nytter. Overalt kan der hos børnene konstateres en øget interesse for bøger og læsning, ikke mindst når læsningen og de medfølgende aktiviteter tager afsæt i emner, som interesserer børnene. Ligeledes viser evalueringen, at tilgængelighed er afgørende. Etableringen af bogsamlinger og læsehjørner i alle SFO'er har haft en betydelig indflydelse på børnenes øgede interesse for bøger og læsning.

Konklusionen er derfor, at børn gerne vil læse, men at de skal hjælpes lidt på vej. Endvidere viser evalueringen, at det er både frugtbart og motiverende for alle parter at samarbejde på tværs af professioner. Evalueringen viser også, at samarbejde kræver ressourcer, både økonomisk, personalemæssigt og ledelsesmæssigt, for at kunne løfte sig og bidrage til børns læselyst.

På baggrund af evalueringens resultater kan følgende anbefalinger for fremtidigt samarbejde omkring børns læselyst opstilles:

Etablér bogsamlinger og læsehjørner i SFO'er i samarbejde med børnene.

Evalueringen viser, at adgangen til bøger betyder, at børn af sig selv opsøger bøgerne og indgår i læsefællesskaber. Bogsamlingen skal være spændende og alderssvarende og etableret i samarbejde med børnene, så deres interesse afspejles i samlingen. Evalueringen viser ligeledes, at læsehjørner har haft en positiv effekt på børns lyst til læsning. Erfaringerne viser, at børnenes følelse af ejerskab for stedet hænger tæt sammen med inddragelsen af dem - både i forhold til rummets indretning og udformning og i forhold til den daglige drift af rummet (regler og aktiviteter).

Stimulér læselysten gennem aktiviteter og fællesskaber.

Tilbagevendende aktiviteter og lege er med til at stimulere interessen og motivationen for læsning. At sætte fokus på noget og skabe en spændende aktivitet er dermed væsentlig for at understøtte børnenes læselyst. Et motiverende greb til øget læselyst på tværs af projekterne har vist sig at være højtlesning. Højtlesning kan siges at være en lavthængende frugt, der både kan anvendes ved bibliotekernes besøg og af pædagoger i forbindelse med forskellige læselystaktiviteter, men det kan også være med til at skabe ro i en hektisk hverdag i SFO'en.

Husk at det kræver en voksen og en ramme – og en prioritering.

Læselyst kan stimuleres gennem bogsamlinger, læsehjørner og aktiviteter, men det kræver en veldefineret ramme og en voksen til at sætte rammen. Børns liv i fritidsordninger er præget af mange andre spændende og relevante tilbud i form af leg, spil og bevægelse, og uden en opmærksomhed på læsning, vil fokus sandsynligvis forsvinde igen. At skabe en læsekultur i SFO'er fordrer dermed en bevidst, ledelsesmæssig beslutning og en bevidst strategi, hvor læselystaktiviteter prioriteres og indgår på lige fod med andre aktiviteter i SFO'en.

Skab øget læselyst gennem samarbejde.

Evalueringens resultater peger på, at begge professioner har oplevet samarbejdet som noget, der er både stimulerende og værdifuldt. Samarbejdet har betydet et øget fokus på egne og andres kompetencer og vist, at foreningen af fagligheder og videndeling skaber den bedste ramme for at understøtte læselyst blandt børn i målgruppen. Ligeledes er det vigtigt at møde børnene, dér hvor de er, da mange børn ikke af sig selv kommer på biblioteket.

Tilfør ressourcer og lav løsninger, der er nemme at implementere.

De fleste biblioteker har arbejdet med læselystaktiviteter i mange år og flere steder har man også tidligere samarbejdet med andre typer institutioner. Ikke desto mindre ses projektet og de tildelte økonomiske midler som væsentligt for at kickstarte en proces og et samarbejde. Evalueringen har dog vist, at økonomiske midler udefra ikke gør det alene. Særlige satsninger kræver også personalemæssige ressourcer. I mange SFO'er er der knap med ressourcer. Her kan færdige løsninger eller pakker udarbejdet af biblioteket, som pædagoger nemt kan anvende i deres dagligdag, være et greb, der kan understøtte arbejdet.

Husk at læselystaktiviteter kræver projektstyring.

Endelig viser evalueringen, at projektstyring og en tydelig afsender er vigtigt for at få projekter til at fungere. Mange fritidsordninger har ingen eller få erfaringer med at deltage i projekter og arbejder i et mere hektisk og omskifteligt miljø. For at deltagelse i lignende projekter ikke skal føles som en hæmsko, er det derfor væsentligt, at der fra begyndelse er en tydelig arbejdsfordeling, forventningsafstemning, kommunikation og ligeledes en tydelig projektleder.

Indledning

Læselyst og læsefællesskaber

Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud er et projekt finansieret af Kulturstyrelsens udviklingspulje. I alt blev der uddelt 6,9 millioner kroner til projekterne. Formålet med initiativet har været at støtte projekter, der sætter fokus på læselyst og læsefællesskaber i fritidstilbud målrettet børn i 0. til 3. klasse. Initiativet kan ses som en del af den samlede bestræbelse på at understøtte læselyst, som skiftende kulturministre siden begyndelsen af 00'erne har støttet op om. Som kulturministeren udtaler i sin pressemeddelelse i forbindelse med lanceringen af projektet: *Alle børn fortjener at opleve litteraturens magiske univers, men for mange børn er bøgernes verden desværre en fjern galakse. Undersøgelser viser, at børns læselyst i disse år er under pres. Vi får ikke flere børn til at læse ved at løfte pegefingre, men vi skal i stedet skabe begejstring og pirre nysgerrigheden omkring det at læse og opleve litteraturen sammen*¹.

Projektet er motiveret af de seneste undersøgelser om børns læsning, der viser, at børns læselyst er faldende. To store undersøgelser fra 2017, der dækker børn fra 3. til 6. klasse, viser således et fald blandt de børn, som læser flere gange om ugen (fra 61 % til 56 %)². Undersøgelserne viser også, at børn i stigende grad forbinder læsning med noget, der er lidt gammeldags og kræver en særlig indsats og udholdenhed. Ikke overraskende er børn mere tiltrukket af digitale medier, som de forbinder med noget afslappende og noget som giver dem mulighed for at være i kontakt med vennerne. Disse undersøgelser ledte i 2018 til formuleringen af en national læsestrategi iværksat af Danmarks Biblioteksforening og Tænketanken Fremtidens Biblioteker³. Her blev det fremhævet, at der er brug for

en tidlig indsats i forhold til at skabe et fundament for børns læsning⁴. Det handler med andre ord om at stimulere og understøtte børns møde med litteraturen fra de helt små klasser. Strategien pegede ligeledes på, at den tidlige indsats med fordel kunne tage afsæt i et øget samarbejde mellem skolernes fritidstilbud og biblioteker⁵. De tidligere nævnte undersøgelser⁶ viste også, at mange børn ikke kommer på folkebiblioteket. Selvom man på nettet kan finde en utrolig mængde tekster, er tilgængelighed af mange forskellige former for tekster, genrer og kvaliteter, der kan vække læselyst hos alle uanset interesse, en nødvendighed. Mange børn henter inspiration hjemme, men som kulturministerens citat indikerer, kan der i forskellige familier være store forskelle på mængden af bøger i hjemmet.

*Læselyst og læsefællesskaber sætter fokus på at gøre litteratur og bøger både tilgængelige og inspirerende for så mange børn som muligt - uanset baggrund. I rammematerialet understreges det, at aktiviteterne skal sigte på at "gøre litteraturen tilgængelig og levende", og at man aktivt både inddrager børnene i udvælgelsen af bøger og i selve aktiviteterne. Dette skyldes ikke mindst, at forskning viser, at motivation for læsning øges, når børn selv får lov til at vælge, hvad de vil læse. Projektet har ligeledes som formål "at styrke det lokale samarbejde mellem biblioteker og fritidsordninger/fritidshjem."*⁷

Det er første gang, at man afprøver et læselyst-initiativ på tværs af professioner og hvor mange af aktiviteterne foregår i SFO'erne. Hensigten med samarbejdet er at opbygge et professionelt samarbejde mellem fritidstilbud og biblioteker, der skal sikre, at læseunderstøttende aktiviteterne kan fortsætte også efter projektperioden.

I forbindelse med indsatsen har man skabt en organisatorisk ramme omkring centralbibliotekerne kaldet *Programstøtten*. Programstøtten består af 5 regionale netværk, der faciliterer og koordinerer regionens projekter. Programstøtten har haft til formål, gennem workshops, videndeling og netværksarrangementer, at kvalificere og konkretisere projekterne, særligt i opstartsfasen, og at fungere som sparrings- og udviklingsforum for projekterne undervejs.

Programstøtten er et nyt greb, som er blevet udviklet i forbindelse med Læselyst og læsefællesskaber. Ved indsatsens afslutning vil erfaringer fra Programstøtten blive opsamlet i en selvstændig evaluering. Ligeledes vil der afsluttende blive udgivet et Best Practice-katalog, der samler op på koncepter og metoder fra de forskellige projekter.

Tidsramme og forløb

Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud blev skudt i gang d. 11. november 2019 i forbindelse med kulturminister Rasmus Prehns pressemeddelelse. Selve projektperioden var inddelt i 3 faser med opstart i februar 2020. Fase 1, der løb i første halvdel af 2020, kan beskrives som udviklingsfasen, hvor projekterne gennem workshops og andre procesunderstøttende aktiviteter initieret af Programstøtten kvalificerede deres projekter. Fase 2, der løb over sommeren og resten af 2020 kan defineres som praksisfasen, hvor projekterne blev konkretiseret og iværksat ude i institutionerne. Fase 3, der løb i første del af 2021, rummer evalueringen og en afsluttende konference. Eller sådan var det oprindeligt planlagt til at forløbe. Imidlertid blev Danmark lukket ned i marts 2020, hvilket satte en stopper for mange af projekternes praksisfase. Hen over sommeren 2020, hvor verden så småt blev genåbnet, fortsatte nogle projekter, mens andre kæmpede med udvidede restriktioner i forhold til hvem og hvor mange, der måtte komme i institutionerne, afstandskrav og andre båndspænd, som vanskeliggjorde hele projektet. Efter endnu en nedlukning blev det besluttet at forlænge projektperioden til november 2021. Corona og de udfordringer, som restriktioner og nedlukning har afstedkommet, har påvirket både projekternes afvikling og evalueringen. Derfor er corona-situationen og de båndspænd, som det har afstedkommet, også blevet en del af evalueringen.

Evalueringens fokus

Denne rapport har til formål at evaluere den samlede indsats, hvor 35 forskellige folkebiblioteker fordelt over hele Danmark samarbejder med lokale fritidstilbud om at styrke børns læselyst og læsefællesskaber⁸. Overordnet har evalueringen 2 formål: 1) at evaluere børnenes oplevede læseglæde. 2) at evaluere effekten og udbyttet af samarbejdet mellem biblioteker og fritidstilbud. Corona-situationen har som nævnt skabt særlige omstændigheder. Et tredje fokuspunkt i evalueringen vil derfor være, hvad corona har betydet for projekterne.

Børns læselyst og læsefællesskaber

Denne del af evalueringen vil fokusere på børnenes erfaringer/oplevelser som oplevet af de fagprofessionelle (bibliotekarer og pædagoger), der har været involveret i projektet. Overordnet står de 35 projekter på 2 ben: for det første arbejder de med en tilgængeliggørelse af bøger og andre materialer i fritidsordningen (fx i form af læsehjørner, pop-up biblioteker og lign.), for det andet introducerer de en række aktiviteter og arrangementer i forbindelse med læsning og litteratur.

Ud over en overordnet vurdering af børnenes oplevelser med aktiviteterne vil evalueringen undersøge, hvilke aktivitetsformer der synes at understøtte forskellige børns forskellige former for læselyst/læsefællesskaber.

Evalueringen vil svare på følgende forsknings-spørgsmål i relation til børns oplevelser:

- Hvordan er den oplevede effekt af læselyst-aktiviteterne hos børnene?
- Hvilke aktiviteter har vist sig at være særlig gode til at skabe interesse for bøger og læsning hos børnene?

Herunder om der kan identificeres forskelle blandt børnene i forhold til læselyst og engagement i relation til forskellige former for aktiviteter/materialer.

Samarbejde mellem bibliotekarer og fritidsordninger

Alle projekter er udviklet i fællesskab mellem de involverede biblioteker og fritidsordninger. Fokus i denne del af evalueringen vil være på erfaringer med at forene kompetencer på tværs af professioner, samt på hvilke styrker og svagheder, der har været ved samarbejdet. Endvidere vil de fagprofessionelles refleksioner over fremtidigt samarbejde blive berørt.

Evalueringen vil svare på følgende forsknings-spørgsmål i relation til samarbejde:

- Hvordan har samarbejdet mellem fritidsordninger og biblioteker fungeret i praksis?
- Hvilke styrker og svagheder er der ved samarbejdet?
- Hvordan opleves samarbejdet på tværs af professioner?
- Hvilke muligheder for fremtidigt samarbejde har projektet affødt?

Corona-situationen

Nedlukning, restriktioner og forsinkelser har skabt en helt særlige ramme om *Læselyst og læsefællesskaber*.

Denne del af evalueringen vil svare på følgende forsknings-spørgsmål:

- Hvordan har corona-situationen påvirket projektforløbet?
- Hvilke muligheder og begrænsninger har situationen afstedkommet?

Evalueringen består dels af en spørgeskemaundersøgelse sendt ud til alle de biblioteker (35) og SFO'er (108), der har været involveret i projektet (i alt distribueret til 143 respondenter), dels af kvalitative interviews med repræsentanter for 7 forskellige projekter (se metode-afsnit for mere udfoldet forklaring). Da hensigten med evalueringen har været at undersøge både børns oplevede læselyst og de professionelles oplevelser med at samarbejde, er evalueringen designet med fokus på kvalitative aspekter.

Det betyder, at såvel åbne spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen som kvalitative interviews er blevet prioriteret. Citater fra både åbne spørgsmål og citater fra interviews vil derfor blive inddraget for at lade respondenterne selv komme til orde. Evalueringen har fundet sted i perioden fra medio august til medio september.

Desværre har corona betydet, at evalueringsperioden lå tidligt i forhold til nogle projekter, som var blevet meget forsinkede. Projekterne var oprindeligt planlagt til at slutte på samme dato, men i forlængelsen er det blevet prioriteret, at alle kunne færdiggøre deres projekter fremfor at slutte samtidigt. Erfaringer og refleksioner fra disse projekter er derfor ikke en del af evalueringen, da evalueringsperioden lå for tidligt i forhold til deres projektforløb.

Læsevejledning

Det første afsnit i rapporten rummer en sammenfatning af evalueringen med en række anbefalinger. Baggrund beskriver dels den kulturpolitiske ramme, hvor det politiske fokus på læselyst præsenteres, dels rummer afsnittet en beskrivelse af læselystbegræbet og en udlægning af hvorfor læsning er vigtigt baseret på aktuel forskning.

Analysen indledes med en oversigt over de forskellige projekter og en indkredsning af nogle af de elementer, som kendetegner projektet som helhed.

Afsnittet *Corona - et solidt bump på vejen* ser på, hvilke erfaringer projekterne har gjort i forhold til at skulle arbejde med det båndspænd, som nedlukningen og restriktioner har udgjort. *Børns læselyst* præsenterer erfaringerne fra de 35 projekter ift. at skabe interesse og fællesskab omkring læsning i institutionerne, mens *Samarbejde på tværs af professioner* vil diskutere de erfaringer, bibliotekarer og pædagoger har haft med samarbejdet.

Baggrund

Den kulturpolitiske ramme – fokus på læselyst

Læselyst har været på den kulturpolitiske dagsorden siden begyndelsen af 00'erne. I 2003 iværksatte Kulturministeriet den første læselystkampagne målrettet børn. Kampagnen kan ses som et svar på den første PISA-undersøgelse fra 2000, der viste, at de danske unge (15 år) havde dårligere læsekompetencer end unge i flere af de øvrige nordiske lande. Læselystkampagnen, der løb over de næste 5 år, blev efterfulgt af en række initiativer, herunder *Orla-prisen*, en bogpris baseret på børns egne stemmer (7-12 årige), som gives til årets bedste bøger og læsequizen *Smart-Parat-Svar*, en national læse- og vidensquiz, hvor 6. klasser fra hele landet dystet mod hinanden.

I 2008 iværksatte man Bogstart-programmet, et program som uddelte alderssvarende bogpakker til udsatte familier med små børn (6 mdr. til 1 år). Programmet, som løb med stor succes frem til 2016, havde til formål at styrke den sproglige kompetence hos ganske små børn gennem at understøtte læsefællesskaber i familierne. I 2013 iværksatte daværende kulturminister Marianne Jelved i 2013 en stor anlagt kampagne, *Danmark Læser*, der skulle få flere danskere til at læse, særligt blandt den del af befolkningen, som ifølge kulturvaneundersøgelsen fra 2012 sjældent eller aldrig læser. *Danmark Læser* havde primært fokus på voksne danskere, men inkluderede også børnefamilier.

Fælles for disse nedslag er, at de anvender forskellige metoder og aktiviteter til at understøtte børns læselyst. Det samme kan man sige om *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud* (2019)¹⁰, som denne rapport fokuserer på. Her er der

fokus på at styrke læselysten gennem gode oplevelser og fællesskab og gennem, at børnene oplever, at litteratur er sjovt og meningsfuldt. Fokus på læselyst er fortsat en kulturpolitisk prioritet, hvilket fx afspejler sig i centralbibliotekernes rammeaftaler, hvor læsning og litteratur fremhæves som et særligt fokus. Ligeledes har Slots- og Kulturstyrelsens udviklingspulje for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre i flere år haft fokus på børn og unge og læsning. Som en del af den generelle læselystindsats er der aktuelt blevet iværksat en kortlægning af de mange forskellige initiativer, der har modtaget midler gennem puljen i perioden 2014-2019. For en mere udførlig gennemgang af læselystprojekter henvises til denne rapport¹¹.

Hvad er læselyst? Begreber og forståelser

Der synes således at være stor opmærksomhed omkring læselyst, men hvad mener vi egentligt, når vi siger "læselyst"? Den simple forklaring er, at det er, når vi læser af lyst. Der er altså tale om en frivillig aktivitet, som man giver sig i kast med, fordi det skaber glæde og fordi det føles meningsfyldt for den, der læser. Læselyst er med andre ord noget, som giver personlig tilfredshed, det er noget, som føles legende og som man har en positiv holdning til¹². I forskningen forbindes læselyst med læsemotivation som et element, der kan forklare læseadfærd.

Vi læser af lyst, fordi vi er motiveret til det. Inden for læsemotivationsforskning skelner man mellem *iboende* motivation og *udefrakommende* motivation. Iboende motivation handler om at læse for sin egen skyld, af interesse eller nysgerrighed eller fordi man gerne vil fordybe sig i et emne.

Udefrakommende motivation handler om at læse for at opnå noget. Det kan være for at få en god karakter eller for at opnå anerkendelse fra forældre eller lærere¹³. Det er særligt den iboende motivation, som forbindes med læselyst.

Ud over motivation er valg en væsentlig faktor i forhold til lystlæsning. Hvis børn selv er med til at vælge den tekst, de skal læse, skaber det en følelse af ejerskab og inklusion, der afspejler sig i deres engagement i teksten. Men læselyst handler ikke alene om motivation, men også om læsekompetencer. Det skyldes ikke mindst, at lystlæsning er tæt forbundet med evnen til at kunne læse. Forskning viser, måske ikke så overraskende, at jo bedre læseforståelse børnene har i form af evnen til at kunne afkode og forstå teksten, jo større motivation har de for at lystlæse. Dette aspekt ved lystlæsning handler om at kunne mestre noget, på samme måde som man lærer at cykle eller svømme. Jo bedre man er til det, jo nemmere og sjovere er det. Modsat kan mange opleve, at de har lyst til at opgive læsningen, hvis teksten enten er for svær eller ikke appellerer til dem.

Gode læseevner er dog ikke ensbetydende med, at børn læser meget. De seneste PISA- og PIRILS-undersøgelser¹⁴ viser, at danske børns læsekompetencer ligger over gennemsnittet, men at de ikke er blandt de mest læselystne. Læselyst handler altså ikke alene om at kunne læse, men også om aktivt at vælge læsningen til som en aktivitet.

Når vi tænker på læsning, tænker vi måske først og fremmest på en individuel aktivitet, der foregår isoleret fra andre. Men lystlæsning skal snarere ses som en social praksis, hvor læselyst stimuleres gennem muligheden for at dele sine læseoplevelser med andre. Fælles læseoplevelser sker typisk, når voksne og børn fx læser sammen fx i forbindelse med højtlesning eller ved at børn læser for hinanden eller på anden vis deler deres læseoplevelser. Fortællinger kan også inspirere til lege og interaktivitet, der igen kan inspirere til mere

læsning. At tænke læsning som en social aktivitet kan således være med til at udvide engagementet og yderligere styrke motivationen og dermed læselysten. Lystlæsning handler således ikke alene om læsningens her og nu, men også om det fællesskab og den deltagelse, der opstår både før, under og efter læsning.

Hvorfor er læsning vigtigt?

Med baggrund i begreberne læselyst, læsemotivation og læsekompetencer bliver det tydeligt, at læsning og det at stimulere til større læselyst handler om flere ting. For det første handler det om, at læsning, særligt den skønlitterære af slagsen, skaber en form for legende tilstand, der tillader os at opleve andre verdner og andre roller igennem vores forestillingsevne.

Gennem læsningen kan vi flytte os i tid og rum og få indblik i andre verdner og andre former for liv end vores eget. Men vi kan også læse om nogen, der ligner os, vi kan identificere os med hovedpersonernes følelser og erfaringer og derigennem føle os genkendt. Med andre ord er fortællinger noget, vi kan spejle os i, noget vi kan flygte ind i og noget, som vi udvider vores billede af os selv og verden igennem¹⁵.

Vi lærer med andre ord noget om verden, om mennesker, om relationer, om samfund og om sprog gennem at læse. For det andet handler læsning om kompetencer, om evnen til at kunne læse og forstå, om at beherske sproget og forholde sig til forskellige genrer, men også at udvikle en kritisk sans over for det, man læser. Med andre ord det, vi på engelsk kalder literacy. Evnen til at kunne afkode og forholde sig til forskellige former for tekster er afgørende som grundlag for at være borger i et demokratisk samfund. Dette aspekt ved læsning handler ikke først og fremmest om læselyst, men læselyst og læsekompetence hænger uløseligt sammen, da man lærer at mestre noget gennem fortsat indsats.

Læselyst er væsentligt i sig selv som kilde til fantasi, empati og indsigt, men er også et ikke uvæsentligt element i en styrkelse af børns læsekompetencer.

I en digital tidsalder som vores, hvor børn er omgivet af digitale medier, der rummer en lang række muligheder for at blive underholdt, er den litterære læsning under pres. Bogen er ikke det medie, som børn naturligt rækker ud efter, men er noget, som de skal inspireres til af voksne. Gennem forskellige former for aktiviteter, gennem dialog og formidling og gennem selv at optræde som læserollemodeller, kan børn støttes i både at udvikle sig til læsere og at forblive en del af en læsekultur¹⁶.

Læselyst og læsefællesskaber - projekterne

Som nævnt har 35 forskellige projekter modtaget midler til at gennemføre et projekt med fokus på læselyst og læsefællesskaber i fritidsordningerne. Projekterne fordeler sig over hele landet (for fuldstændig liste, se bilag 1) fra Hjørring i nord og Aabenraa i syd og Bornholm i øst til Lemvig i vest. Projekterne er forskellige i størrelse, hvad angår antal børn og involverede SFO'er, men har alle været forpligtede på de samme tre elementer, der nævnes i puljevejledningen: Samarbejde mellem biblioteker og fritidsordninger/skoler, etableringen af alderssvarende og inspirerende bogpakker i institutionerne samt aktiviteter, som styrker børnenes læselyst og læsefællesskaber.

Derudover er projekter, der finder sted i udsatte boligområder med sproglige eller demografiske/geografiske udfordringer, blevet prioriteret i uddeelingen af midler. Udvalget dækker projekter, hvor et bibliotek har indgået samarbejde med én SFO. Det gælder fx Læs For sjov i Allerød, hvor biblioteket samarbejder med SFO Lillevang om gennem leg at stimulere de 300 børns læselyst. Kløvermarken blomstrer, projektet knyttet til Rebild Bibliotek, er ligeledes et samarbejde mellem biblioteket og én SFO, nemlig SFO Kløvermarken i Ravnkilde. Her er der dog tale om en meget lille SFO med 22 børn, hvor de har arbejdet med at visualisere børnenes læsning.

I den modsatte ende har vi projekter, hvor alle kommunens SFO'er er involverede. Her skiller Viborg sig ud som det absolut største med 27 SFO'er og op mod 3000 børn. En central del af projektet har været at udvikle et idekatalog til alle involverede fritidsordninger med forskellige læseaktiviteter. Også andre projekter har haft fokus på at favne alle SFO'er i kommunen, men har ligeledes haft en geografisk rammesætning. Det gælder både Langeland og Samsø, hvor alle SFO'er på øerne er involverede. På Samsø har projektet Øget læselyst i de 2 SFO'er på Samsø haft fokus på at øge børnenes litteraturlyst gennem bogpakker, udstillingsmøbler og forskellige aktiviteter. På Langeland er der 3 SFO'er, der geografisk er placeret langt fra hinanden. I projektet Læs af lyst har man haft fokus på at bringe læsning ind i SFO'ernes hverdag gennem læsezoner og forskellige aktiviteter. På begge øer har det også været et udviklingsmål at øge samarbejdet mellem SFO'erne på øen.

Selvom alle projekter har været forpligtede på at etablere bogsamlinger og lave forskellige former for aktiviteter, er variationen af de metoder og redskaber, der er blevet afprøvet meget stor. Baseret på de svar, som er indsamlet gennem spørgeskemaundersøgelsen (se bilag 3), kan man identificere følgende elementer, der er kendetegnende for projektet som helhed:

STED:

Langt de fleste projekter har etableret en form for læsehjørne, hvor børnene kan sidde og læse og som kan danne ramme om forskellige aktiviteter. Nogle steder er der tale om et rum, som er indrettet til formålet, andre steder er det et hjørne i et rum, som er afgrænset gennem tæpper, gardiner, telte eller andre former for materialer.

ATMOSFÆRE:

Kendetegnende for alle projekter er, at læsehjørnerne skal være hyggelige og et sted, hvor børnene kan fordybe sig i bøgerne. Begreber som lyst og glæde, fællesskab og hygge går igen i beskrivelsen af læsehjørnerne, men også fordybelse og ro er begreber, der ofte anvendes.

MEDSKABELSE:

Det er et udbredt træk blandt projekterne, at de er blevet udviklet i tæt samarbejde med børnene. Det gælder i forhold til udvalget af bøger, indretning af læsehjørner, udvalget af aktiviteter og inddragelse af børnene i aktiviteterne fx i form af, at børn læser for hinanden eller anbefaler bøger til hinanden. Mange steder har man både i opstartsfasen og løbende interviewet børnene for at få ideer, men også for at trykteste projektets modtagelse blandt børnene undervejs. Ligeledes har frivillighed og lyst været centrale pejlemærker i projekterne, et element, som dog grundet corona blev udfordret. Dette vender vi tilbage til.

MATERIALER:

Et gennemgående element er også, at de bøger og andre former for materialer, som udgør bogsamlingen i fritidsordningerne, skal være gode, spændende, interessante, alderssvarende og afspejle børnenes interesser. Mange steder har man ligeledes suppleret de fysiske bøger med lydbøger, apps bøger og andre digitale bogformater som metoder til at understøtte læselyst. I opbygningen af bogsamlingerne har der været fokus på børnenes interesser og på at understøtte de aktiviteter, man havde planlagt.

AKTIVITETER:

Endelig har alle projekter iværksat en lang række forskellige aktiviteter i forbindelse med læsningen. Det har været alt fra teater, forskellige former for kreativitet (tegne, formgive, fortælle mm.) og sanselæsning til lege (fx ordjagt, fortælletegning) eller udflugter i forbindelse med stedsspecifik læsning.

Corona – et solidt bump på vejen

Overordnet har corona-situationen betydet, at langt de fleste projekter blev forsinkede. Bibliotekerne var lukkede i lange perioder og personalet var hjemsendt, og på flere skoler var der ligeledes hjemsendelser i kortere eller længere perioder. I dette afsnit vil corona-situationen blive berørt, både i forhold til de negative aspekter og i forhold til eventuelle positive virkninger af corona-situationen.

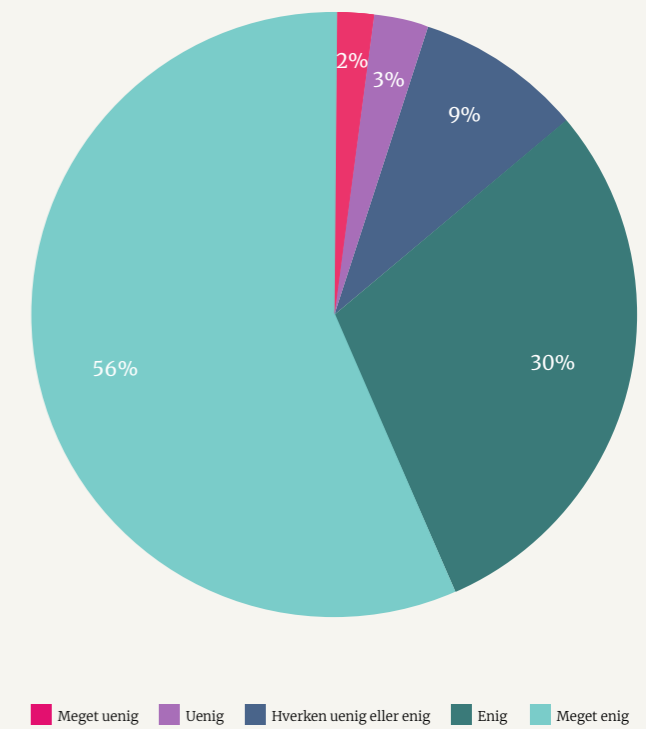
I spørgeskemaundersøgelsen er respondenterne blevet bedt om at svare på, hvorvidt corona-situationen efter deres mening udgjorde en stor udfordring (se figur 1) og om deres projekt måtte forandres (se figur 2). Ligeledes er de blevet spurgt om, hvorvidt corona-situationen tvang dem til at tænke ud af boksen og, hvis ja, hvordan.

Her har der været mulighed for åbne svar. Disse svar optræder i bokse i rapporten. I de kvalitative interviews er respondenterne ligeledes blevet spurgt om, hvad corona-situationen har betydet for deres projekt, samt om der (også) er kommet noget godt eller overraskende ud af situationen.

Manglende muligheder for at mødes fysisk

Som det fremgår af figur 1, oplever størstedelen af respondenterne (86%), at Corona-situationen generelt har været en stor udfordring for projektet.

Figur 1. corona-situationen har været en stor udfordring (alle)

Et væsentligt fokuspunkt i projektet *Læselyst og læsefællesskaber* har været, at projekterne skulle centreres omkring lokale, forpligtende samarbejder mellem biblioteker og fritidsordninger. Da corona ramte verden, var det netop et af de elementer, som blev sværest at fastholde.

På spørgsmålet om, hvad der har været den største udfordring ved corona-situationen, er det da også det, som fremhæves af de fleste i spørgeskemaundersøgelsen:

- *Generelt tror jeg, at vi alle har været udfordret på hver vores måde. Men det var da særligt en udfordring, at vi helst ikke skulle have nogen ind 'udefra'. Derved kunne vi ikke modtage besøg eller lave aktiviteter med biblioteket som planlagt. Selv vores forældre måtte jo ikke komme på skolen.*
- *Manglende mulighed for at mødes fysisk og kunne snakke med børn og pædagoger og opleve deres hverdag. Se hvordan institutionen bruger læsning.*
- *At det ikke har været muligt at være fysisk sammen, hverken på tværs af skole/bibliotek eller i forhold til at få arrangementer gennemført. Ej heller at kunne bringe frivillige og børn sammen i biblioteket, hvilket var et kerneelement i projektet*

Som det fremgår, deler bibliotekarer og pædagoger frustrationen over, at fritidsinstitutioner ikke kunne modtage besøg. Mange projekter havde yderligere planer om at inddrage frivillige og at skabe aktiviteter, hvor også forældre kunne deltage. Alle disse planer måtte skrinlægges eller redefineres. I forhold til udfordringer med samarbejdet mellem biblioteker og fritidsordningen under corona, peger flere dog på, at situationen har betydet, at alle parter har anstrengt sig ekstra:

”

Altså, det er jo første gang nogensinde, at vi står sammen om et så stort projekt, både SFO-folk og biblioteksfolk. Så jeg tror, det var vigtigt for os at holde fast i, at det her var en gave, en appelsin i turbanen, og at vi simpelthen var nødt til at holde fast. Men det har da været svært, men vi har prøvet at gøre en dyd ud af nødvendigheden ved at være så positive og optimistiske som muligt.
(BIB, Viborg)

“

Børn har været opdelt i klassetrin på grund af restriktioner

Et andet centralt element, som mange projekter har arbejdet ud fra var, at børnene skulle blandes på tværs af klassetrin og grupper. Også dette blev forhindret af de restriktioner, som blev hverdagen på skoler og i fritidsordninger. I spørgeskemaundersøgelsen peger mange respondenter på de udfordringer, som opdelingen i zoner eller mindre grupper udgjorde.

- *Det har været svært at prøve og skabe et børnemiljø, hvor lysten til læsning var i fokus. Opdelingen i klasserne har gjort, at man har været 'låst fast' på sin egen klasse, så inddragelsen af børnene har været særlig udfordrende.*
- *Holdopdelingen (i klasser/årgange), fysiske begrænsninger og at næsten alt hvad børnene rørte ved, skulle sprittes af.*
- *Hermetisk opdeling af børnene i klasser og den vanskelige logistik og ekstra brug af personale-ressourcer, det medførte, har gjort det umuligt at lade børnene deltage frivilligt i aktiviteter. Alt skulle skemalægges og planlægges i mindste detalje, og en hel klasse var tvunget til at deltage, selvom kun halvdelen reelt havde lyst.*

Citaterne peger dels på, at pædagogerne mange steder var tilknyttet en særlig klasse eller gruppe af børn. Dette betød en manglende fleksibilitet i forhold til både samarbejde på tværs af personalegrupper og på tværs af klassetrin. Ligeledes peges der på, at de bogsamlinger, man mange steder havde nået at få etableret før corona, måtte pakkes væk, fordi man ikke kunne leve op til krav om, at alle materialer og genstande skulle afsprittes. Opdelingen af børn i klasser betød også, at muligheden for at arbejde på tværs af årgange fx i form af læsemakkere, måtte lægges i skuffen. I Hillerød har man etableret et bibliotek i SFO'en (Satellitten), som alle børn skulle kunne besøge:

”

Meningen var jo, at alle klassetrin i SFO'en skulle på besøg på skift i Satellitten. Men det satte corona en stopper for. I stedet skulle det være i små bobler, men det var ikke til at styre og derfor har Satellitten kun været sporadisk åben. Så det har virkelig sat alting på pause. Vi skulle også spritte af og det kunne jo ikke lade sig gøre. Hele SFO'en har været lukket, og vi har brugt klasselokalerne. Det kørte som planlagt i begyndelsen af projektperioden. Og da kørte det på fuld skrue og det var fantastisk og det summede af liv og fordybelse og småsnakke.
(SFO, Hillerød)

“

Lyst og frivillighed blev afløst af 'tvang'

Endelig betød opdelingen af børn i klassetrin, at den grad af lyst og frivillighed, som mange projekter havde som udgangspunkt, ikke kunne oprettholdes. I stedet skulle hele klassen deltage i de aktiviteter, der nu var planlagt på en bestemt dag. Den form for lyst, frivillighed og leg, som normalt er kendetegnende for børns aktiviteter i fritidsordninger, blev under corona afløst af mere voksenstyrede aktiviteter og 'tvang'. Men nogen steder opleves dette ikke alene som noget dårligt:

”

I nogle SFO'er har personalet prikket de børn ud, som de synes skal have en god oplevelse. Og der har vi nogen gange oplevet, at de børn, som måske lidt er blevet tvunget til det, fordi man under corona var nødt til at lave aktiviteter med hele klasser, faktisk var dem, som i begyndelsen var lidt tilbageholdende, der endte med at have en god oplevelse med det.

(BIB, Norddjurs)

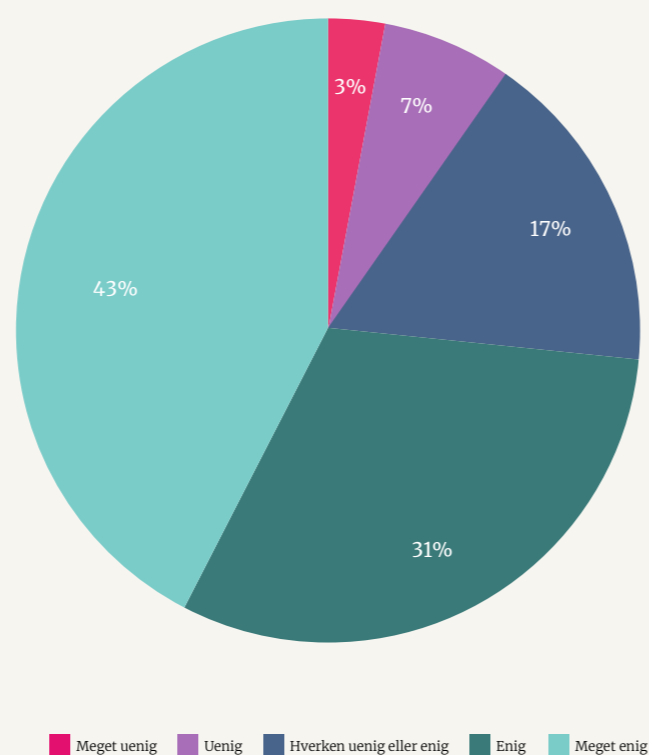
“

Flere respondenter peger på, at opdelingen af børn har vist sig at have denne utilsigtede effekt. Selvom særligt det pædagogiske personale er meget opmærksomme på, at SFO-tiden skal være et fristed, hvor børnenes aktiviteter primært er præget af lyst, anerkender de den effekt, det har haft, at nogle børn så at sige var tvunget til at deltage.

Benspænd skabte iderigdom

Generelt er der blandt de involverede en følelse af, at projektet blev ganske anderledes end planlagt på grund af corona-situationen. Nedenstående figur (2) viser, at 74% af respondenterne er enige eller meget enige i det udsagn.

Figur 2 Vores projekt blev ganske anderledes pga. corona (alle)

Mange giver udtryk for en frustration over, at projektet mere eller mindre kuldsejlede pga. corona.

- Vi lavede højt-læsningsseancer hjemmefra, da vi var hjemsendt og børnene var i SFO'en.
- Vi var nødt til at gentænke formidlingsaktiviteterne – fra aktiviteter, der krævede vores tilstedeværelse til aktiviteter, hvor pædagogerne selv kunne gennemføre aktiviteterne i SFO'erne.
- Vi måtte revidere vores måde at tænke læsefællesskaber på og mange aktiviteter SKULLE være udendørs. Mulighederne for at mødes fysisk var umulig, da biblioteksformidlerne ikke måtte komme på skolerne og skolen var en lukket boble, så alt måtte foregå vis Teams, Aula og Outlook.
- Vi har lavet udendørssofaer i skoven og tog en kurv med bøger med i skoven.
- Vi fik lagt internet i en godsvogn, så man kunne sidde udenfor og høre historier.

Et gennemgående træk har været, at bibliotekerne har skabt aktiviteter, der kunne gennemføres på afstand eller laves ude i SFO'en uden deres tilstedeværelse. 'Langdistance'-formidling er ikke optimalt, men har betydet, at bibliotekerne har skullet tænke i aktiviteter, som nemt kunne overtages og udføres af pædagogerne, et greb som mange peger på vil kunne overføres til perioden efter projektet udløber.

Et andet træk har været, at mange SFO'er tilbragte så meget tid som muligt udenfor. I en af SFO'erne i Viborg har de også været meget ude:

”

Vi har været meget ude under corona, og derfor skulle det [projektet] kunne foregå udendørs. Så lavede jeg et båltema, hvor vi havde oplæsning, mens vi havde bål. Senere begyndte jeg at bruge en lydbog som oplæsning, mens børnene sad og snittede med deres knive. Og det gav en ro til, at jeg kunne gennemføre projektet, selvom vi var udenfor.”

(SFO, Viborg)

“

I eksemplet fra Viborg kombineres udendørsaktiviteter med højtlesning. At pædagogen undervejs skifter til lydbog forklare hun senere i interviewet:

”

Det er nemmere, hvis man har en større gruppe børn, som sidder og snitter, at der er en anden, der læser op. Hvis jeg selv læser op, bliver jeg afbrudt hele tiden, fx af en der græder eller skal have hjælp. Det gør man ikke med en lydbog.
(SFO, Viborg)

“

Eksemplet med lydbøger peger på en hittepåsomhed i et tilfælde, hvor der er få eller én voksen til en stor gruppe børn. Det, at de var tvunget til at være ude og ikke kunne få besøg af bibliotekspersonalet, gjorde, at de begyndte at benytte lydbøger.

Lydbøger har i det hele taget været anvendt som oplæsning i mange SFO'er. Dette kan igen tilskrives den særlige situation, hvor det har været en udfordring at trække personaleresourcer ud af en i forvejen presset hverdag.

corona har uden tvivl været en stor forhindring i mange af projekterne, men adspurgte om der også er kommet noget godt ud af det, lyder det:

”

”Ja, fordi der er så mange aktiviteter, der har været lukkede, så har der været et tvunget fokus på Satellitten [børnenes bibliotek i SFO'en]. I en normal hverdag kunne de [børnene] spille bold i hallen, være i skoven eller tegne og male og så havde Satellitten været i konkurrence med de andre aktiviteter. Men pga. corona stod vi alene med projektet, fordi de ikke havde så meget at give sig til. Så vi havde pladsen på scenen. Så det har været et godt grundlag at starte projektet op fra.

(BIB, Hillerød)

Ja, jeg har fået øjnene op for at læse, og jeg har læst højt for dem hver morgen.
(SFO, Norddjurs)

“

Højtlesning af bogen om Hr. Struganoff
(kreditering: Bogen bevæger dig.)

Det bedste ved projektet – trods corona

Generelt har corona betydet forsinkelser og forhindringer og at mange elementer i projekterne måtte gentænkes. Men trods alt har de fleste nået at gennemføre dele af deres projekt og har samlet erfaringer. Som svar på spørgsmålet om, hvad det bedste ved projektet har været, lyder det blandt andet:

”

Det bedste er det skub, man har fået til at komme i gang med noget, som kan få en effekt i forhold til om børnene føler sig inviterede til at komme på biblioteket og til at placere sig selv i en læsesituation, og så det stik, der er kommet i samarbejdet med SFO'en. Der er blevet sat fokus på, også fra skolens side, at der findes en fritidsdel i skolerne, hvor man sagtens kan arbejde med sprog og læring. Vi kommer jo hele tiden med det fokus, at det at læse er en hyggelig ting, og nu kan de se, at børnene selv tager fat i bøgerne. Det fokus har skolen også fået. Og vi har fået vakt en interesse i læsning også fra pædagogernes side.

(BIB, Vollsmose)

“

”

Det bedste har været de personlige relationer, både til pædagogerne derude og til børnene, når vi er ude med bogbussen. Det har været en kæmpe gevinst at komme til at kende dem bedre. Nu ved jeg hvilke børn, der er interesseret i hvad, og jeg har det med i bussen, så de ved, der er noget at komme efter. At projektet løber over længere tid gør jo, at vi kommer mere i dybden, at vi får kendskab til de børn, der deltager. Selvom vi er vant til at arbejde med læselyst og formidling, plejer vi ikke at komme sådan i dybden.

(BIB, Rebild)

“

”

Det bedste der er kommet ud af projektet er, at der er blevet etableret nogle læsespots i SFO'erne, som forhåbentlig er af blivende art, og der er kommet bøger i de læsespots, som man kan være sammen om eller man kan være alene om, og der er kommet et sted, hvor man kan sidde og fordybe sig, hvor der er lidt fred og ro, og hvor man kan koble lidt ud og fordybe sig i eventyrverdenen.

(BIB, Viborg)

“

Evalueringen viser at corona-situationen har skabt store udfordringer i forhold til den oprindelige projektramme, men at benspændet også har affødt kreativitet og andre løsningsmodeller. Endelig er det vigtigt at understrege, at mange projekter har nået at gennemføre (dele af) deres projekter og har oplevet den effekt, det har haft, både på samarbejdet mellem forskellige professioner og på børnenes læselyst.

Et gennemgående træk har været, at bibliotekerne har skabt aktiviteter, der kunne gennemføres på afstand eller laves ude i SFO'en uden deres tilstedeværelse. 'Langdistance'-formidling er ikke optimalt, men har betydet, at bibliotekerne har skulle tænke i aktiviteter, som nemt kunne overtages og udføres af pædagogerne, et greb som mange peger på vil kunne overføres til perioden efter projektet udløber. Et andet træk har været, at mange SFO'er tilbragte så meget tid som muligt udenfor. I en af SFO'erne i Viborg har de også været meget ude:

”

Vi har været meget ude under Corona, og derfor skulle det [projektet] kunne foregå udendørs. Så lavede jeg et båltema, hvor vi havde oplæsning, mens vi havde bål. Senere begyndte jeg at bruge en lydbog som oplæsning, mens børnene sad og snittede med deres knive. Og det gav en ro til, at jeg kunne gennemføre projektet, selvom vi var udenfor.
(SFO, Viborg)

“

I eksemplet fra Viborg kombineres udendørsaktiviteter med højtlesning. At pædagogen undervejs skifter til lydbog forklare hun senere i interviewet:

”

Det er nemmere, hvis man har en større gruppe børn, som sidder og snitter, at der er en anden, der læser op. Hvis jeg selv læser op, bliver jeg afbrudt hele tiden, fx af en der græder eller skal have hjælp. Det gør man ikke med en lydbog.
(SFO, Viborg)

“

Eksemplet med lydbøger peger på en hittepåsomhed i et tilfælde, hvor der er få eller én voksen til en stor gruppe børn. Det, at de var tvunget til at være ude og ikke kunne få besøg af bibliotekspersonalet, gjorde at de begyndte at benytte lydbøger. Lydbøger har i det hele taget været anvendt som oplæsning i mange SFO'er. Dette kan igen tilskrives den særlige situation, hvor det har været en udfordring at trække personaleressourcer ud af en i forvejen presset hverdag.

Corona har uden tvivl været en stor forhindring i mange af projekterne, men adspurgte om der også er kommet noget godt ud af det, lyder det:

”

Ja, fordi der er så mange aktiviteter, der har været lukkede, så har der været et tvunget fokus på Satellitten [børnenes bibliotek i SFO'en]. I en normal hverdag kunne de [børnene] spille bold i hallen, være i skoven eller tegne og male og så havde Satellitten været i konkurrence med de andre aktiviteter. Men pga. Corona stod vi alene med projektet, fordi de ikke havde så meget at give sig til. Så vi havde pladsen på scenen. Så det har været et godt grundlag at starte projektet op fra.
(BIB, Hillerød)

Ja, jeg har fået øjnene op for at læse, og jeg har læst højt for dem hver morgen.
(SFO, Norddjurs)

“

Det bedste ved projektet – trods Corona

Generelt har Corona betydet forsinkelser og forhindringer og at mange elementer i projekterne måtte gentænkes. Men trods alt har de fleste nået at gennemføre dele af deres projekt og har samlet erfaringer. Som svar på spørgsmålet om, hvad det bedste ved projektet har været, lyder det blandt andet:

”

Det bedste er det skub, man har fået til at komme i gang med noget, som kan få en effekt i forhold om børnene føler sig inviterede til at komme på biblioteket og til at placerer sig selv i en læsesituation, og så det stik, der er kommet i samarbejdet med SFO'en. Der er blevet sat fokus på, også fra skolens side, at der findes en fritidsdel i skolerne, hvor man sagtens kan arbejde med sprog og læring. Vi kommer jo hele tiden med det fokus, at det at læse er en hyggelig ting, og nu kan de se, at børnene selv tager fat i bøgerne. Det fokus har skolen også fået. Og vi har fået vakt en interesse i læsning også fra pædagogernes side.
(BIB, Vollsmose)

“

”

Det bedste har været de personlige relationer, både til pædagogerne derude og til børnene, når vi er ude med bogbussen. Det har været en kæmpe gevinst at komme til at kende dem bedre. Nu ved jeg hvilke børn, der er interesseret i hvad, og jeg har det med i bussen, så de ved, der er noget at komme efter. At projektet løber over længere tid gør jo, at vi kommer mere i dybden, at vi får kendskab til de børn, der deltager. Selvom vi er vant til at arbejde med læselyst og formidling, plejer vi ikke at komme sådan i dybden.
(BIB, Rebild)

“

”

Det bedste der er kommet ud af projektet er, at der er blevet etableret nogle læsespots i SFO'erne, som forhåbentlig er af blivende art, og der er kommet bøger i de læsespots, som man kan være sammen om eller man kan være alene om, og der er kommet et sted, hvor man kan sidde og fordybe sig, hvor der er lidt fred og ro, og hvor man kan koble lidt ud og fordybe sig i eventyrverdenen.
(BIB, Viborg)

“

Evalueringen viser at Corona-situationen har skabt store udfordringer i forhold til den oprindelige projektramme, men at benskændet også har affødt kreativitet og andre løsningsmodeller. Endelig er det vigtigt at understrege, at mange projekter har nået at gennemføre (dele af) deres projekter og har oplevet den effekt, det har haft, både på samarbejdet mellem forskellige professioner og på børnenes læselyst.

Børns læselyst

Det overordnede formål med puljen har været at styrke børns læselyst og læsefællesskaber. Hensigten har været at gøre læsning og lytning til en sjov og meningsfuld aktivitet på lige fod med andre tilbud i fritidsordningerne. Dette afsnit sætter fokus på børns oplevede læselyst. Det er med andre ord de fagprofessionelle, som er blevet spurgt om, hvordan de har observeret børnenes reaktioner på de mange forskellige aktiviteter omkring læselyst.

I spørgeskemaundersøgelsen er både bibliotekarerne og pædagoger blevet bedt om at vurdere børnenes interesse for aktiviteter omkring bøger og læsning, om børnene af sig selv har opsøgt læsematerialer, om læsning er blevet en mere central del af SFO'ernes hverdag og hvorvidt de oplever, at der er opstået særlige læsefællesskaber.

Spørgeskemaundersøgelsen rummer både lukkede spørgsmål og åbne spørgsmål, hvor respondenterne kunne beskrive deres oplevelse af børnenes læselyst (se bilag 3). I de kvalitative interviews har respondenterne ligeledes svaret på, hvilke aktiviteter der synes at have haft den største effekt (har affødt den største interesse fra børnenes side), hvilke aktiviteter man planlægger at føre videre også efter projektets udløb, samt hvad der har været den største overraskelse i forbindelse med arbejdet med børn og læsning (se bilag 2).

Styrkelse af læselyst

Adspurgt om hvorvidt projektet har øget børnenes læselyst, svarer mange, at det er vanskeligt at sige noget præcist om. Øget læselyst tolkes umiddelbart som noget, der kan måles og kvantificeres. Følgende udsagn fra de kvalitative interviews peger på, hvorledes begrebet læselyst opleves i projekterne:

”

Ja, hvis vi definerer det, som det at være sammen om bøgerne. Mange af børnene er ikke stærke læsere, så det at de kigger i en bog, betragter vi som en læselyst. At man har lyst til at bruge bogen som en aktivitet. Og den lyst er tydelig. Der er altid børn, der kigger i bøgerne, når jeg har været på besøg. Og de taler også med hinanden om bøgerne. Når de fx er på skolebiblioteket, snakker de om de bøger, de læser i Satellitten.

(BIB, Hillerød)

“

”

Det har i hvert fald øget deres boglyst, altså til at gå på opdagelse i bøgerne. Så det er en skridt på vejen. Og når vi kommer ud med en ny kasse bøger, så står de på hovedet i dem. Vi lavede en lille sjov undersøgelse, da vi startede, hvor børnene skulle rate deres egen læselyst på et lugtebarometer, om det var som cookies eller sur mælk. Og nu er det jo ikke en gangbar metode, men da vi gentog det for nyligt, havde flere af børnene rykket sig. Men om det er fordi, de er kommet til at kende os eller hvad, det ved vi jo ikke.

(BIB, Rebild)

“

Udsagnene peger på flere ting. For det første er læselyst et begreb, der mange steder bliver tolket som børnenes umiddelbare interesse i bøger og i de aktiviteterne, der har været iværksat omkring læsningen. Læselyst forbindes her med frivillighed og leg og mindre med, om børnene læser bøgerne i bogstavelig forstand. Den forståelse af læselyst handler ikke mindst om målgruppen, hvor mange børn endnu ikke selv er læsere. Fokus i projekterne har i høj grad været på det sociale og på forskellige former for deltagelse blandt børnene, hvorfor man måske snarere kan tale om en styrkelse af børnenes læsekultur. For det andet peger udsagnene på, at bogkasserne og præsentationerne af dem, har haft en stor betydning. Og endelig for det tredje at læsning og læselyst går hånd i hånd med læsefællesskaber. Disse elementer vil blive udfoldet nedenfor.

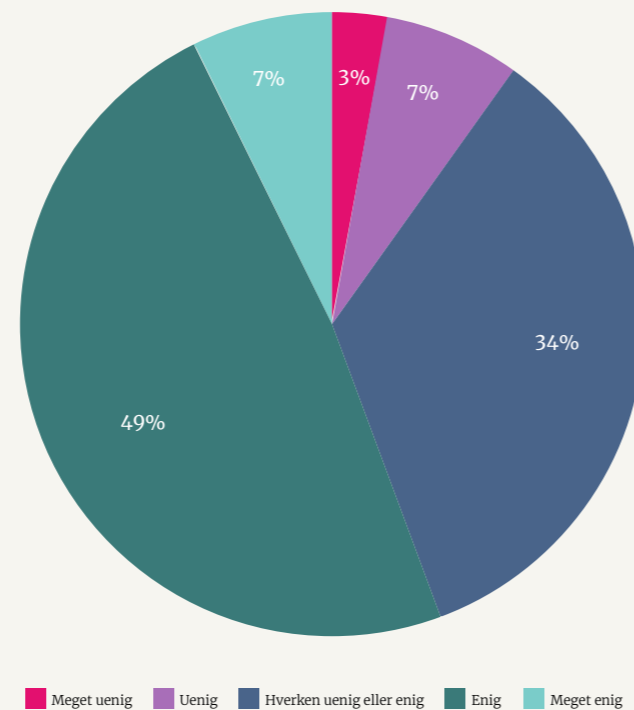
Tilgængelighed af bøger er vigtigt

Som nævnt indledningsvist rummer de fleste projekter 3 elementer: 1. en bogsamling, 2. et læsehjørne, 3. forskellige aktiviteter i forbindelse med læsning. Og netop bogsamlingen og læsehjørnet synes at have haft en stor betydning. Nedenstående er eksempler på svar fra spørgeskemaundersøgelsen på spørgsmålet: Hvordan oplever du, at børnene er blevet mere interesseret i at læse/i bøger?

- Vi har børn, der søger over i læsehjørnet og sidder med en bog. De finder ro og bliver i aktiviteten.
- Efter vi har etableret det fysiske læsespot, søger børnene selv derhen og tager ind imellem en bog frem. Tilgængeligheden og synligheden har gjort, at det falder nemmere for børnene, og personalet bliver mindet om, at læsning er en mulighed.
- Fordi bøgerne står fremme og vi har fået de flotte møbler, vælger børnene bøger og der bliver oftere læst højt. Og så har de voksne mere fokus på læsning, og det smitter af på børnene.
- Vi har ikke tidligere set børn, der sidder rundt omkring med bøger i hænderne. Det har de gjort, efter reolen er kommet ind som en del af DUSsen (SFO)

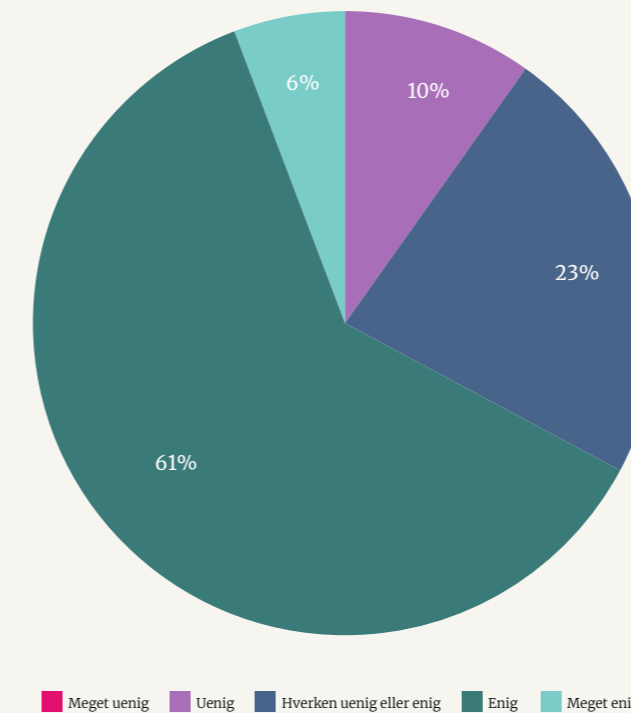
På spørgsmålet om hvorvidt de mener, at bøger og læsning generelt fylder mere i livet i SFO'en erklærer 56% af de adspurgte pædagoger, at de er enige eller meget enige (Figur 3).

Figur 3: Læsning er blevet en mere central del af SFO'en (kun SFO)

Tilsvarende er 67% af de adspurgte pædagoger (ud af 70 respondenter) enige eller meget enige i, at børnene af sig selv har opsøgt bøger eller andre materialer (figur 4). Tilgængelighed forstået som det, at der er bøger fysisk tilstede i SFO'en, synes at være det første, men vigtige skridt til at få skabt en læselyst blandt børnene.

Figur 4: Børnene har af sig selv opsøgt bøger (kun SFO)

Denne erfaring understøttes også i de kvalitative interviews:

”

Det med at sætte bøger ned i børnehøjde. Vi har før haft bøger, men de har været slidte. Det med at der kommer nye bøger, som er spændende og tilgængelige. Det er en ændring, som vi vil tage med videre. Det er noget, der har virket. (SFO, Viborg)

I gamle dage havde vi jo en afdeling af Hillerød Bibliotek herude, men den er lukket, og så har vi PLC, men den er kun åben i skoletiden. Så det at vi har fået litteraturen ud lige midt i navlen af, hvor næsten alle børn fra området er, det betyder noget. Den er blevet så tilgængelig. (SFO, Hillerød)

“

Læsested som rum og som kultur

Evalueringen viser dog også, at bøgerne ikke gør det alene. Læsestedet eller læsehjørnet, som de fleste projekter har etableret, opleves som en central del af projektet, der har været med til at rammesætte læsningen og etablerer en særlig læsekultur. Læsehjørnerne findes i mange udformninger, men kendetegnende for dem alle er, at de er indrettede i samarbejde med børnene og med henblik på at udgøre et hyggeligt sted, hvor man kan læse eller være sammen om bøger. Flere respondenter peger på, at et rum ikke alene udgøres af vægge, men også gennem sin indretning understøtter en særlig adfærd eller kultur:

”

Vi har nået at få etableret et rum, hvor børn passer på hinanden og det, der er der. Det er både et fysisk rum, men det er også et mentalt rum, som ligger ud over det, som en SFO normalt er, hvor det summer af energi og liv og skrig og skral og bevægelse. Nu har vi et rum, hvor det gør vi bare ikke herinde. Vi har ikke løftet pegefingre, det er bare kommet. (SFO, Hillerød)

“

”

Det handler om skabelsen af kultur og der skal være nogen, der gør det. Hvis man ikke får skabt en kultur om fx et læsehjørne, så bliver det hurtigt til et pudrum, hvor der vil være aktiviteter, der kunne minder om slåskampe. Men selvfølgelig betyder områderne noget. Og man kan godt lave områderne så interessante og dedikerede til et emne, så aktivitets-specifikke, at børnene benytter rummet til det, det var tænkt til. Men det handler meget om kultur, og det handler meget om ledelse. At der er nogen, der leder børnene i det retning. (SFO, Rønne)

“

Som det sidste citat peger på, betyder rammesætningen og styringen af rummet meget for, hvordan et læsehjørne fungerer. Livet i en SFO er, som det fremgår, præget af aktivitet, af bevægelse og leg, men også af stor energi og et højt lydniveau. For at der kan etableres en kultur omkring læsning, skal der derfor etableres nye vaner og tilbagevendende aktiviteter. Som bibliotekaren på Langeland siger:

”

De aktiviteter, hvor der har været en voksen, som har styret aktiviteterne, har haft den største effekt. Man kan ikke bare stille en bogkasse og en sofa op og tænke at så går det hele af sig selv. Det gør det ikke. Der skal være en form for igangsættelse.
(BIB, Langeland)

“

Kombinationen af en ny og spændende materialesamling, et hyggeligt rum med møbler, hylder og puder, som børnene selv har været med til at indrette, samt en rammesætning i form af både aktiviteter og adfærdsnormer, danner grundlag for læselysten. Og det er ikke kun i forhold til børnene, at læsehjørner og bogsamlinger har haft en betydning. I evalueringen gives der flere steder udtryk for, at bøgernes tilstedeværelse også har været med til at forandre pædagogernes syn på læsning:

”

Læsestedet var vildt populært, og det var meget inspirerende, også blandt de voksne, og det er heller ikke så tosset af få med. De voksne bliver også inspireret af, at der står sådan et rum. For hvis de ikke er så vant til at læse for børnene eller selv at arbejde med fortællinger, så er det vildt interessant, at de også blive ansporede til at komme i gang med det. Og det gør man jo ved, at der er et sted og at børnene griber fat i bøgerne.
(BIB, Vollsmose)

“

Citatet fra Vollsmose peger på et centralt element, nemlig at mange SFO'er ikke har haft en kultur, hvor bøger og læsning har været centralt. Tilstedeværelsen af bøger stimulerer således både børnene, der kan opsøge bøger, når de har lyst, men også pædagogerne, der kan indtænke læsning og aktiviteter omkring fortællinger som en del af SFO'ernes tilbud.

En mangfoldighed af aktiviteter

Det tredje element, som indgår i de mange projekter, er aktiviteter. I sagens natur er der tale om en stor variation af aktiviteter, som peger i mange retninger. I spørgeskemaundersøgelsen er respondenterne blevet bedt om at nævne en aktivitet, som har skabt en særlig stor interesse hos børnene. Nedenfor er oplistet et udvalg af de knap 100 forskellige svar:

- *Bøger om kreative ting. Det skaber et rum, hvor nogle børn går i gang med noget og andre kommer til og får lyst til at deltage.*
- *Højtlesning af en bibliotekar i SFO med efterfølgende kreativitet.*
- *Vi lavede et læseteater. Den voksne læste højt fra et eventyr og børnene spillede rollerne og gentog replikkerne efterz den voksne. De synes de var mega-sjovt og udfordrende. Jeg tror, at grunden til at de var så vilde med det var, at de deltog på lige fod med højtleseren. De var ikke bare stillesiddende publikum.*
- *Vi har dekoreret bogreoler, "læsekasser" og malet andre effekter. Der har været stor interesse for at deltage i det at lave et fedt sted til læsefordybelse.*
- *Vi har haft besøg af biblioteket, som har lavet et teaterstykke, hvilket var meget spændende for børnene. Børnene viser tydeligt mere interesse for noget nyt, de ikke har oplevet før i SFO'en.*
- *Forfatterbesøg af Jan Kjær.*
- *Den kreative tilgang, hvor en figur for eksempel formes i materialer og børnenes egne historier gror frem. Eller udklædningstøjet, der levendegør personer i fortællingerne.*
- *Vi kørte Natur som tema i april, hvor vi læste om frøer, lavede vandhuller og havde skattejagt. Vi brugte Ramasjang-kit, vi reddede frøerne. Vi var både ude og inde – og især drengene var helt høje på både læsning og aktiviteter.*
- *At ramme børnenes interessefelter virker godt, så at læse en bog med et særligt interessefelt og derefter bede børnene komme med inputs til lege omkring det tema.*
- *Lydspil har været en succes. Højtlesning hver dag, hvor børnene har kunnet slappe af og fordøje dagen. Litteraturen har været med til at skabe fokus og ro. Fællesskab er også skabt gennem dialogisk læsning, der har været med til at åbne op for dilemmaer og emner i børnenes hverdage.*
- *I vores aktivitetssæt om kæledyr er der en leg, der hedder Kæphest. Her skal børnene selv lave kæpheste på baggrund af en bog om sportsgrenen kæphesteridning, Børnene udvidede selv legen med springkonkurrencer og pasning, og her brugte de bøger om Sigge og ridning og krea-guides til udsmykning af kæphestene. Altså blev bogen om kæphesteridning startskuddet til et fællesskab om kæpheste og ridning.*

De aktiviteter, der nævnes flest gange, er højtlesning (som også kan ske udenfor eller på ture ud af huset til steder, der kobles med bøgernes tema) og læsehjørnet. Evalueringen viser ligeledes, at mange projekter har anvendt kombinationen af (højt)læsning med efterfølgende kreative aktiviteter. En meget anvendt model har været, at biblioteket kommer på besøg i institutionen med en fortælling, der læses højt eller på anden måde formidles. Efter læsningen iværksættes forskellige former for kreativitet eller lege, aktiviteter, som personalet i SFO'en har mulighed for at arbejde videre med i de følgende dage.

”

Vi har haft flest aktiviteter, hvor biblioteket har været her og læst højt, og det har børnene være glade for. Der er ingen, der har valgt det fra. De er gået ind til det, og de har lyttet. Også det krea, som var planlagt efter højtlesningen. Det synes de er fedt. Og vi vil i hvert fald genbruge nogle af elementerne. Vi har talt om, at der ikke er tale om, at projektet slutter. Vi vil ikke kalde det en afslutning. Det er en begyndelse.

(SFO, Norddjurs)

“

”

En af de bedste aktiviteter var vores bålfortælling, hvor vi byggede et indendørs bål, hvor vi havde bålfortællinger og også brugte nogle fortælleterninger, så børnene også selv skulle være med til at digte historier. Det fungerede rigtig fint.

(BIB, Rebild)

“

Leg, aktiviteter og medinddragelse er elementer, som har haft en stor effekt i forhold til børnenes engagement. Flere respondenter peger på vigtigheden af samarbejdet mellem de voksne, at man har samme afsæt og idé, men også og måske vigtigst, at børnene ikke alene inddrages, men også får lov til at sætte en retning på aktiviteterne. Det handler om at give plads til børnenes ideer, men også at lytte og anerkende undervejs i forløbet, når børnene peger på, hvad der virker og hvad der ikke virker. Overordnet set peger evalueringen på, at det vigtigste ikke er de enkelte aktiviteter, men snarere det, at der sættes fokus på læsning som en aktivitet og at aktiviteten gøres spændende og relevant for børnene gennem leg og deltagelse.

Begejstring for bøger på tværs af børnegruppen

Som nævnt er projekter i områder med ressourcetsvage familier blevet prioriteret blandt de mange ansøgninger. Det er derfor væsentligt at belyse hvilke børn, der synes at have være mest interesseret i de mange aktiviteter i forbindelse med læsning. Selv om evalueringen rummer eksempler på respondenter, der har oplevet, at det har været svært at fange 'fodbold drenge' og at særligt "pigerne og de små" har udvist stor interesse, er det ikke det generelle billede. Dette ses tydeligt i et svar fra spørgeskemaundersøgelsen:

Jeg har endnu ikke mødt et barn i en SFO, som jeg vil være bekendt at kalde bog-dropper eller "ikke-boginteresseret". Det var ellers de briller, jeg havde på ved min ankomst til SFO'en, fordi vores projekt er rettet mod de børn, der ikke selv søger bøgerne. Men jeg leder forgæves efter en sådan lille, distinkt gruppe ikke-læsere.

Erfaringerne viser, at børn gerne vil læse og udviser både interesse og begejstring for at læse, noget som synes at komme bag på nogle af de voksne. Adspurg om hvad der har været overraskende i forbindelse med børn og læsning, svarer en pædagog:

”

Det er faktisk, at de er begejstrede for det. De vil det gerne. Og det kom lidt bag på mig, for jeg troede, vi skulle trække dem derind. Men det vil de gerne, de elsker det. De gange, de har skullet tilmelde sig, har de jo bare kunnet sige nej.

Men de har sagt ja.

(SFO, Norddjurs)

“

En tilsvarende erfaring har de i Hillerød:

”

At børnene faktisk nyder at have bøgerne som et fælles tredje. Det var noget, jeg havde tænkt kunne ske, men det var faktisk det der skete. At bøgerne var et aktiv for børnene, når de var i SFO, at bøgerne var omdrejningspunkt for nye relationer, både Sputnikkerne [2. klasse børn, der fungerer som bibliotekarer i SFO-biblioteket] imellem og i forhold til de andre børn. Hvordan de, efter 4 år, har fået nye venner, fordi bøgerne gav afsæt for at være sammen på en ny måde og skabte relationer til de mindre børn.

(BIB, Hillerød)

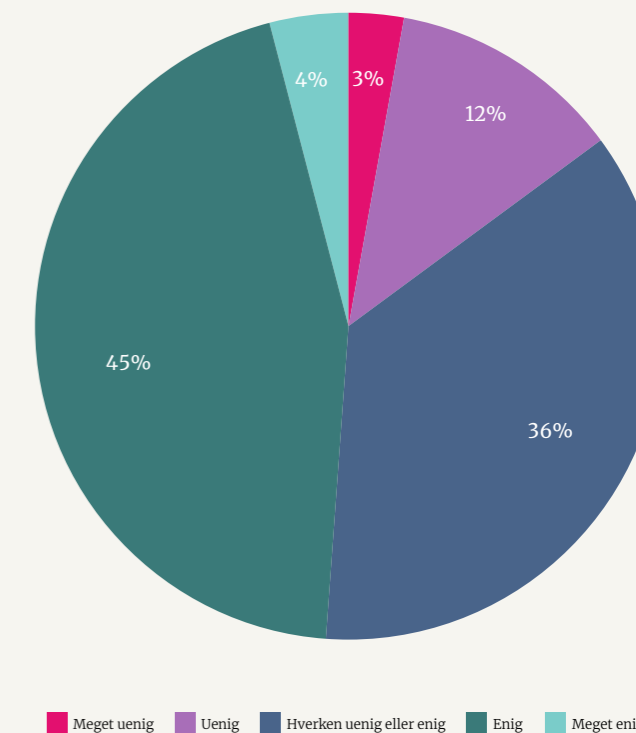
“

Både blandt pædagoger og bibliotekarer opleves denne overraskelse. Overraskelsen ligger fint i tråd med de læseundersøgelser, der blev nævnt indledningsvist. Her konstateres det nemlig, at de fleste børn synes, bøger er et gammeldags og kedeligt medie. Erfaringerne fra projektet viser dog snarere, at børn gerne vil læse eller få læst højt, men at rammesætningen er vigtig. Det at højtlesningen sker i forbindelse med spændende aktiviteter, at det er planlagt og rammesat som en særlig begivenhed, synes at skærpe børnenes interesse. Det er en meget central pointe fra evalueringen, at børnene gerne vil læse.

Relationer og fællesskaber

Erfaringerne fra Hillerød (ovenstående citat) peger ligeledes på de fællesskaber børn imellem og mellem børn og voksne, som projektet har affødt. I spørgeskemaundersøgelsen erklærer 49% af respondenterne sig enige eller meget enige i, at aktiviteterne har skabt fællesskaber på tværs af børnene (figur 5).

Figur 5. Aktiviteterne har skabt fællesskaber på tværs af børnene (alle)

Læsefællesskaber kan komme til udtryk på flere måder. Evalueringen rummer mange eksempler på børn, der læser sammen eller mødes omkring bøger fx i forbindelse med præsentationen af nye bogkasser i SFO'en eller i forbindelse med de aktiviteter, der forgår i SFO'en. I Hillerød opleves læsefællesskaber som de relationer, der opstår, når de større børn læser for de små:

”

Jeg tror, det blev sagt godt af en af Sputnikkerne, der blev interviewet og spurgt, hvad det er, der er godt ved det her. Hun sagde: ”Det er fordi, det er sjovt at kunne hjælpe andre. Det at sidde nede i Satellit-ten og læse højt for en fra børnehaveklassen, det er sjovt”.

Det er for mig cremen af læsefællesskab. At der sidder en 3. klasse og tager en bog og læser for 2 fra børnehaveklassen. Det er toppen af læsefællesskab. Så kan jeg ikke bede om mere.

(SFO, Hillerød)

”

I Rønne opleves læsefællesskaber både som relationen mellem børn, men også som det fællesskab, der opstår i deres læsehule mellem børn og voksne:

”

Læsefællesskabet kan også være læsehulen. Det er her, vi sidder og læser. Der er nogle rammer omkring, hvordan man er i hulen. Man kan sidde og læse eller snakke eller læse højt for hinanden, men der er en ramme om, at det ikke er et pudrum for eksempel. Så læsefællesskaber er både en fælles tilgang børn i mellem og børn-pædagog, men det kan også være, at man bringer læsningen hjem i familien. Det er jo også et læsefællesskab. Vi har jo koncentreret os om SFO'en og så håbet på, at det har smittet af på familien.

(BIB, Rønne)

”

Ligeledes peger citatet på, at familien også påvirkes af aktiviteterne, uanset at den planlagte involvering af forældre mange steder har lidt under corona-restriktionerne. Som nævnt indledningsvist har der været særlig fokus på projekter, der finder sted i udsatte boligområder med sproglige eller sociale udfordringer. Mange SFO'er befinder sig da også i områder med familier, hvor der ikke i forvejen er en stærk læsekultur.

Evalueringen viser, at aktiviteterne har haft godt fat i børn på tværs af institutionernes børnegrupper og ikke alene har skabt interesse blandt de børn, som i forvejen læser. At aktiviteterne mange steder ikke har været fuldt ud frivillige pga. coronasituationen, har sandsynligvis betydet, at nogle børn, som ellers ville vælge læselyst-aktiviteter fra, deltog. I Rønne har man som en del af projektet haft faste eftermiddagsbesøg på biblioteket, hvor forældrene så skulle hente børnene. Og selvom det ikke var tilsigtet, har det måske haft en betydning for nogle forældre:

”

Nogle af vores ressourcetsvage familier og nogle af dem, der har en anden kulturel baggrund, det er jo ikke alle, der ved, hvor biblioteket ligger. Det er jo ikke alle, der ved, hvad et bibliotek er og hvad et bibliotek kan, og hvis man ikke kender til biblioteket som institution, så er det jo også utrygt at komme der. Så det, at de bare lige har kunnet kigge ind ad vinduerne eller lige har været inde og tage en kop kaffe de gange, der har været mulighed for det, det er jeg ikke i tvivl har haft en betydning for nogle

(SFO, Rønne)

”

Læselysten fortsætter

I langt de fleste projekter er der planer om at fortsætte samarbejde mellem SFO og bibliotek og arbejdet med læselyst. Højtlesning er blevet en central del af mange SFO'er, noget som man nok tidligere har benyttet sig af, men som nu er blevet en mere integreret del af hverdagen i SFO'en. Det handler ikke mindst om, at læsning opleves som en form for fordybelse, der skaber ro og at aktiviteterne omkring læsning skaber trivsel. Citatet nedenfor fra en SFO på Langeland opsummerer meget godt, hvad mange SFO'er har erfaret:

”

Vi har lært at ændre på dagen, og vi har lært at lave tingene på en anden måde. Fx har vi ikke før haft så meget fokus på læsning, men det med at lave højtlesning skaber jo en ro. De store børn har været rigtig gode til at finde en bog og læse for de små, så socialt har det også givet rigtig meget. Og det er faktisk børnene selv, der har gjort det. Og det er blevet til en vane nu, når vi får nye bøger. Vi starter altid dagen med samling og bagefter må de lave, hvad de vil, og der er der mange, der vælger at sidde med en bog.

Højtlesning er blevet en del af vores aktiviteter. Fx læser vi altid højt om fredagen, hvor nogle forældre venter med at hente, til vi er færdige. Når vi sidder der i en rundkreds under højtlesning, er der nogle børn, som har svært ved at sidde stille, men det med at gentage det, det har faktisk gjort, at de fleste børn kan sidde stille og lytte i 10 minutter.”

(SFO, Langeland)

”

Flere af de centrale elementer så som bogsamlinger og besøg på biblioteket eller i SFO'en forventes ligeledes at fortsætte. Særligt fritidsinstitutionerne peger dog på, at bogsamlinger har en begrænset levetid og at det kræver ressourcer at forny bøgerne. Hvorvidt der afsættes ressourcer til at opretholde og forny samlingerne, er derfor i høj grad et spørgsmål om prioritering, ikke mindst fra skoleledelsernes side.

Ligeledes kræver fortsatte læselyst-aktiviteter personaleresourcer både i SFO'en og på biblioteket. Mange steder har man planer om fortsat at udveksle besøg mellem bibliotek og SFO.

Evalueringen rummer mange eksempler på, at SFO'erne synes, det er dejligt, når bibliotekerne kommer forbi med spændende aktiviteter. Besøgene af biblioteket opleves som velplanlagte og velforberejede, og synes også at udgøre et friskt pust i en travl hverdag.

I nogle fritidsordninger synes der at være begrænsede ressourcer og bibliotekerne besøg bidrager derfor med ekstra energi og spændende aktiviteter. Andre steder har der været overskud til at indgå i egentlige samarbejder og selv videreføre ideerne efter endt besøg. Spørgsmålet om ressourcer i de enkelte SFO'er (ift. økonomi, personale, energi) står derfor centralt i forhold til omfanget af fremtidige aktiviteter.

Samarbejde på tværs af professioner

Et af delmålene ved *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud* har været at styrke samarbejdet mellem biblioteker og fritidsinstitutioner. Samarbejdet mellem netop disse institutioner er en naturlig konsekvens af puljens formål og af puljens målgruppe. Mange børn i indskoling, ikke mindst blandt de ressourcesvage, kommer ikke nødvendigvis af sig selv på biblioteket. SFO'en derimod er den institution, hvor "næsten alle børn fra området er", for at citere SFO'en i Hillerød. Gennem at flytte aktiviteterne ind i SFO'en, ind hvor børnene er, kan man muligvis skabe en lyst og en motivation til fortsat læsning, ikke mindst ved at udnytte den kompetence og den viden, som pædagogerne besidder i forhold til deres børn. Folkebiblioteket er til gengæld en institution, som har en meget lang tradition og erfaring med at formidle litteratur til små børn. At forene de to institutioner og professioner synes derfor oplagt i forhold til målsætningen. Dette opsummeres meget fint i et citat fra Vollsmose:

”

Det er jo på skolen og i SFO'en, børnene er. Det er meget vigtigt, at biblioteket begynder at komme lidt ud af huset, hvis vi gerne vil have børnene ind på bibliotekerne. Vi bliver nødt til at møde dem først. De kommer ikke nødvendigvis af sig selv.

Det med at komme ud og skabe et ansigt og skabe en lyst og en vej ind på bibliotekerne, det er vigtigt. I hvert fald hos os, der kommer de ikke af sig selv. Så det giver totalt god mening. Og vi kan lære meget om børnenes liv gennem samtaler med pædagogerne. Og de kan lære noget af os, fordi vi kommer med den der mere lystfulde tilgang til litteraturen, som de er ret sultne på, men som de ikke lige ved noget om, og de har så travlt i deres hverdag, så der er ikke meget tid til hverken at få læst eller søge inspiration eller få snakket med hinanden om at indrette et rum. Så vi hjælper dem med at få det fokus.

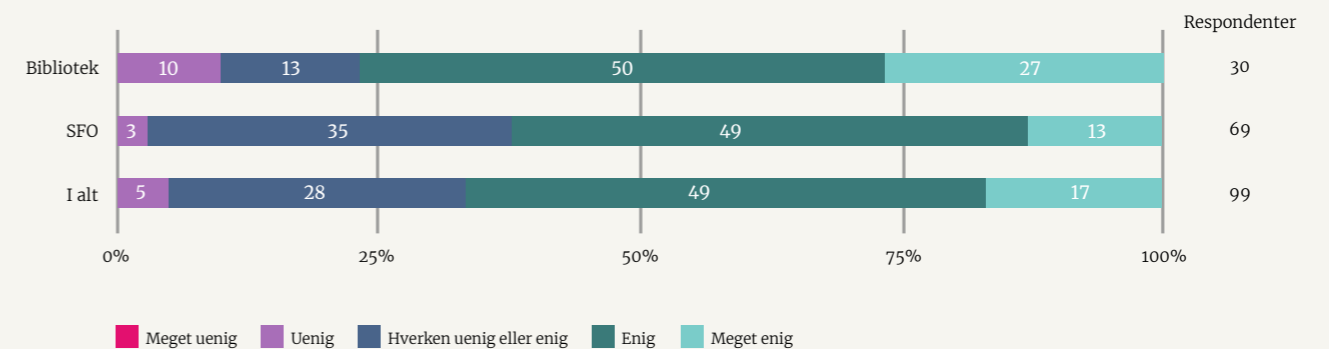
(BIB, Vollsmose)

“

Samarbejdet mellem professioner vurderes som værdifuldt

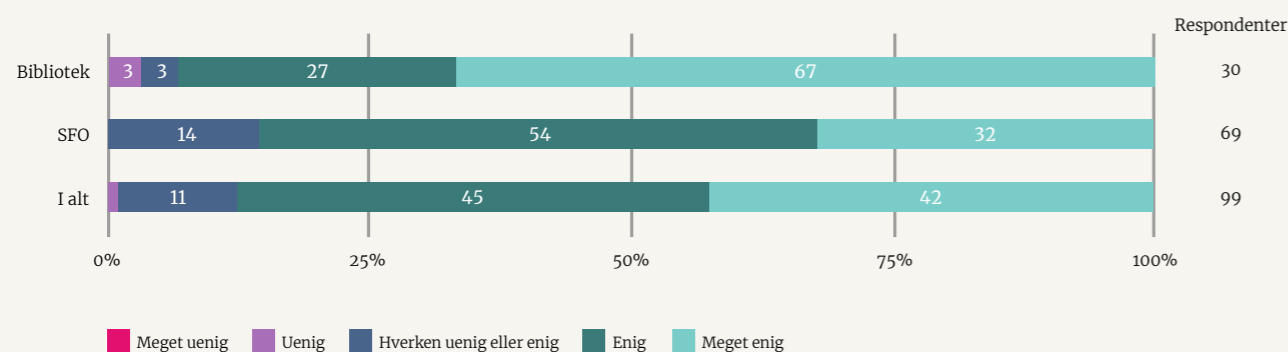
Som indledning til den del af spørgeskemaundersøgelsen, der fokuserer på samarbejdet, er respondenterne blevet bedt om at svare på følgende spørgsmål:

Figur 6. Jeg har lært meget af at arbejde på tværs af professioner (opdelt Bibliotek/SFO)

Begge professioner er overvejende enige eller meget enige i udsagnet. 62% af pædagogerne er enige eller meget enige, mens det gælder 77% af bibliotekarerne. Samarbejdet er ligeledes noget som begge parter har lyst til at fortsætte med. Som svar på spørgsmålet om fortsat samarbejde erklærer 94% af bibliotekarerne sig enige eller meget enige, mens tilsvarende procenttal hos pædagogerne er 86% (se figur 7).

Figur 7. Jeg kunne tænke mig at fortsætte samarbejdet mellem de to professioner (opdelt Bibliotek/SFO)

Bemærk at bibliotekarerne synes at være mest positivt indstillede til samarbejdet. Årsagen til dette skal sandsynligvis findes i de pressede vilkår, som har været virkeligheden for mange SFO'er på grund af corona. Det vil vi vende tilbage til nedenfor.

Øget kendskab og anerkendelse af forskellige fagligheder

I de kvalitative interviews er både pædagoger og bibliotekarere blevet spurgt, hvad der har overrasket dem mest i samarbejdet. Og generelt peger begge grupper på, at samarbejdet har betydet et øget kendskab til hinandens kompetencer og en tilsvarende anerkendelse af de andres profession.

”

Vi har været gode til ikke at se begrænsninger. Vi har været gode til at gøre hinanden bedre, tror jeg. Og det er derfor, det er blevet så godt. Vi har set på hinanden og sagt: du er skidegod til det, du gør, og jeg er skidegod til det, jeg gør, så hvis vi nu gør det samme, så kan det ikke blive bedre. Og vi har ikke stillet kritiske spørgsmål ved hinanden. Og hvis man har den tillid til hinanden, så bliver det godt. Troen på, at vi gør det for vores fælles bedste, nemlig børns læselyst.

(SFO, Hillerød)

“

Samarbejdet handler således både om at forene to forskellige fagligheder og udnytte den viden og de kompetencer, som de hver især besidder. Samarbejdet har dog ikke alene handlet om parterne i de enkelte projekter. Alle 35 projekter i *Læselyst og læsefællesskaber* har ligeledes samarbejdet på tværs i de regionale netværk i Programstøtten. Her har der løbende været møder og workshops arrangeret af de ansvarlige centralbiblioteker. Projektet i Viborg har involveret så mange SFO'er, at man dér yderligere har arbejdet med en klyngestruktur, hvor SFO'er og bibliotekarer mødtes på tværs af projektet i kommunen. Citatet nedenfor peger på, at inspirationen ved samarbejdet ikke alene kommer fra mødet mellem bibliotek og SFO, men også SFO'er imellem, hvor man kan inspirere hinanden og videndele på tværs af institutioner.

”

Det har været samarbejdet med biblioteket og at få øjnene op for, hvad man kan. Og samarbejdet med klyngen, med de andre SFO'er. Vi har lavet meget med at sende billeder rundt. Man får mange ideer ved at blive inspireret af hinanden, også i forhold til hvordan man får det implementeret i vores dagligdag. Der har der været brug for at få nye ideer.

(SFO, Viborg)

“

Samme erfaring kan spores blandt andre respondenter, som peger på de regionale møder som et forum, hvor man kan udveksle erfaringer og blive inspireret. Mange SFO'er giver udtryk for at disse møder med kollegaer fra andre SFO'er er værdifulde. Den form for udveksling SFO'er imellem har i større eller mindre grad fundet sted før, men indtrykket er, at sådanne møder bliver nedprioriteret i en travl hverdag.

En andet generel oplevelse, som særligt bibliotekerne giver udtryk for som en overraskelse, er, at hverdagen i en SFO og på et bibliotek er meget forskellige. Som det indledende citat fra Vollsmose også peger på, har pædagogerne generelt en meget travl hverdag, et vilkår som ikke blev mindre under corona. Den travle hverdag har betydet, at alene det at mødes og planlægge aktiviteter, kunne være en udfordring:

”

Det med tidspresset i SFO'er har overrasket os. Det med, at det var svært at få tid til at holde møder. Der er stor forskel i vores virkeligheder. Men det er også en vigtig læring. Derfor har vi også talt om, at det er vigtigt, at vi får lavet nogle elementer, der er så nemme som muligt at anvende ude i institutionerne.

(BIB, Norddjurs)

“

Så selvom projektet synes at hvile på en fælles interesse i at støtte børnenes læselyst, er det på baggrund af meget forskellige arbejdsforhold. Som citatet peger på, rummer det dog også en læring i forhold til et fremtidigt samarbejde, nemlig at aktiviteter skal være nemme at implementere i institutionerne. Flere steder oplever bibliotekerne, at samarbejdet har været vanskeliggjort af kommunikationsproblemer, enten fordi nogle fritidsinstitutioner ikke har allokeret tilstrækkelige ressourcer til aktiviteten eller blot fordi dagligdagen er meget anderledes i en SFO. Bibliotekerne har stået som projektansvarlige i alle projekter, hvor erfaringerne er, at det er væsentligt, at denne kompetence tydeliggøres:

”

Det, der har været vigtigt er, at jeg har haft teten som projektansvarlig, dvs. at jeg har skrevet til de ansvarlige ift. datoer og rammer, for ellers kan man ikke planlægge noget i forhold til personale og vagtplaner og den slags, for de øvrige aktiviteter går jo ikke i stå, bare fordi vi har et projekt. Det er også vigtigt i forhold til at få meldt korrekt ud til forældrene. Der er en helt anden logik i deres hverdag.

Kommunikation i forhold til familien er jo en opgave, der særligt ligger i SFO'en, og selvom de har gjort alt, så har der været huller i kommunikationen fx i forhold til, hvem der henter og hvornår og hvor. Man kan sagtens deles om samarbejdet, men der skal være én, der har overblikket og melder tilbage i forhold til hvem, der gør hvad. Og har fået kompetencerne til det.
(BIB, Rønne)

“

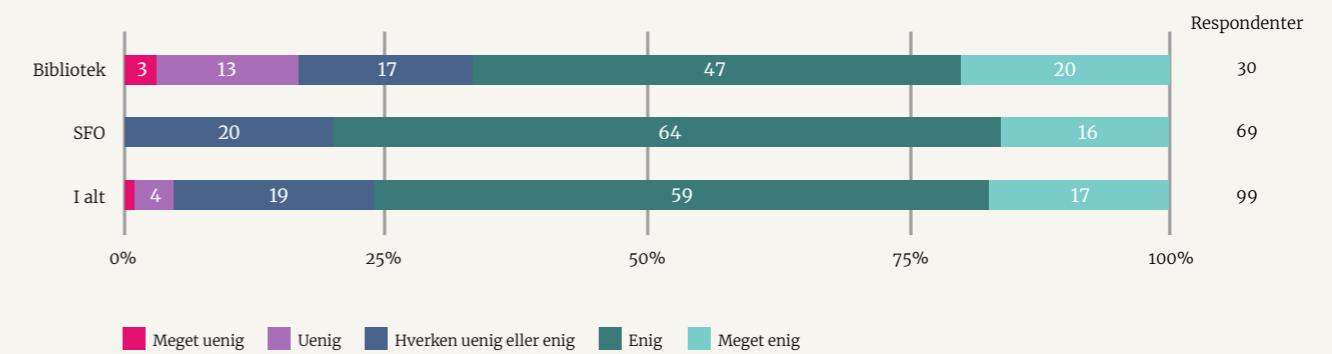
I citatet peger bibliotekaren på flere centrale ting. For det første at livet i en SFO ikke går i stå, bare fordi der kommer et projekt. En fritidsordning er et levende hus, hvor der foregår en lang række aktiviteter, ud over læseaktiviteter. Alt skal koordineres og planlægges i forhold til personaleressourcer og i forhold til børnegruppen. For det andet skal forældrene informeres og måske involveres i forhold til udflugter, afhentningstidspunkter eller andre ting. Denne del af koordineringen ligger naturligt i SFO'en, men skal alligevel koordineres med den projektansvarlige. Netop derfor understreges vigtigheden af, at der er en projektansvarlig, som har overblikket og har fået tildelt kompetencen.

Styrker og svagheder ved samarbejde på tværs af professioner

Som det fremgår, har samarbejdet både bragt positive og negative overraskelser med sig. Evalueringen har ligeledes har til formål at undersøge, hvorvidt mødet med en anden profession og faglighed har skabt en form for synergieffekt. Med andre ord, i hvor høj grad oplever pædagoger og bibliotekarere, at de har lært noget nyt i forhold til at arbejde med børn og læsning. I spørgeskemaundersøgelsen er respondenterne blevet spurgt, i hvilken grad samarbejdet har fået dem til at reflektere over arbejdet med børn og bøger på nye måder.

I arbejdet med bøger og læsning er 67% af bibliotekarere enige eller meget enige i udsagnet, mens det gælder for 80% af pædagogerne.

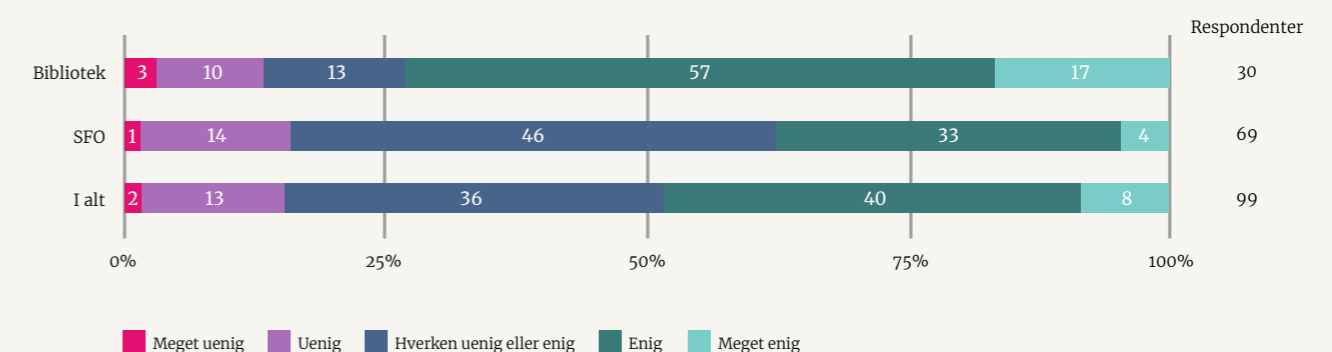
Figur 8. Samarbejdet har fået mig til at tænke over arbejdet med læsning på en anden måde (opdelt bibliotek/SFO)

Man skal her tage det forbehold, at antallet af respondenter er begrænset (30 bibliotekarer, 70 pædagoger) og at procentsatserne derfor er baseret på en meget lille population. Ikke desto mindre peger det på, at pædagogerne synes at have fået øjnene op for de muligheder, som aktiviteter med bøger og læsning rummer for en SFO. Tilsvarende og måske lidt overraskende giver bibliotekarere også udtryk for, at projektet har givet dem et nyt indblik i litteraturformidling til børn.

Flere bibliotekarer giver udtryk for, at det gentagne arbejde med samme børnegruppe, som de gradvist kom til at lære at kende, har haft betydning for deres formidlingsarbejde. Ser vi i stedet på arbejdet med børn som en særlig målgruppe, erklærer 74% af bibliotekarere sig enige eller meget enige i udsagnet, mens det kun gælder for 37% af pædagogerne.

Figur 9. Samarbejdet har fået mig til at tænke over arbejdet med børn på en anden måde (opdelt bibliotek/SFO)

Evalueringen viser, at mange bibliotekarer udviser en stor anerkendelse af den måde, hvorpå pædagogerne arbejder med børnene og deres svar tyder på, at de har fået nye indsigter, de kan implementere i deres eget arbejde med børn på biblioteket. Til gengæld er det knap så overraskende, at størstedelen af pædagogerne forholder sig uenige eller hverken/eller til udsagnet. Evalueringen viser, at mange bibliotekarer udviser en stor anerkendelse af den måde, hvorpå pædagogerne arbejder med børnene og deres svar tyder på, at de har fået nye indsigter, de kan implementere i deres eget arbejde med børn på biblioteket. Til gengæld er det knap så overraskende, at størstedelen af pædagogerne forholder sig uenige eller hverken/eller til udsagnet. Evalueringen viser med stor tydelighed, at pædagogerne oplever bibliotekarernes kompetente i forhold til bøger, aktiviteter og formidling, mens de selv har været på hjemmebane i forhold til målgruppen.

I nedenstående citat peger en pædagog netop på de forskellige kompetencer og på den effekt, det har givet at bringe dem sammen:

”

Styrken er, at de har haft styr på, hvad de skal. Fra begyndelsen sagde biblioteket, at de ikke havde så meget styr på det med krea. Men der kunne vi jo byde ind med, hvad man kunne lave til de forskellige oplæsninger. Og vi kender jo også de børn, som skulle være med, og vi kender de forældre, der har været med. Det med at alle ved, hvad man skal og hvilke styrker man har, det har været fint. Så forskelligheder har styrket projektet.

(SFO, Norddjurs)

“

I spørgeskemaundersøgelsen er respondenterne blevet bedt om at beskrive, hvilke styrker og svagheder, de oplever ved samarbejdet.

Mange har alene oplevet styrker og ikke svagheder. Blandt styrkerne nævnes: Indblik i hinandens fagområder, bibliotekarernes kendskab til litteratur, nye ideer, videndeling, engagement og at få udvidet sin horisont.

Blandt svaghederne nævnes conora flere gange, men også manglende ressourcer, manglende tid, stor udskiftning i personalegruppen, travlhed og manglende fleksibilitet. Nogle af svarene er oplistet i følgende boks:

- *Det har været inspirerende at arbejde sammen med nogle, der er engagerede og som udstråler begejstring omkring læsning og dens betydning.*
- *Det er en udfordring at finde de ressourcer, der skal til for at lykkes fuldt ud med projektet.*
- *Styrker: At vi har fået meget hjælp til at finde titler på gode bøger, som passer til alder og niveau.*
- *Udfordring: Vi arbejder på forskellige kommunikationsplatforme. Bibliotekarerne skulle først lære Aula at kende.*
- *Jeg har set hele projektet, fra dag 1, som et benspænd i mit daglige arbejde i SFO'en, da det ikke har taget udgangspunkt i de udfordringer, der er i en lille SFO og den mangel på ressourcer, der til tider er.*
- *Forskellige arbejdskulturer kan være en udfordring, men fælles interesse for børnene har været en styrke.*
- *Styrker: Pædagogerne er tæt på børnene i hverdagen og kender det enkelte barn rigtig godt. Vi har været gode til at se muligheder, selvom der var mange benspænd; her har pædagogerne været rigtig gode. Biblioteksformidlerne har fået gode personlige kontakter; ressourcepersoner.*

Læring på 3 niveauer

Spørgeskemaundersøgelsen viser med al tydelighed, at der er sket en faglig og videnskabelig udveksling mellem de to professioner. I de kvalitative interviews er respondenterne blevet bedt om at svare på, hvad de har lært af projektet. Dette spørgsmål knytter ikke alene til samarbejdet mellem fritidsordninger og biblioteker, men til projektet i det hele taget. Overordnet peger respondenterne på 3 former for læring: læring om projektstyring og -afvikling, læring om faglige kompetencer og læring om arbejdet med børn og læsning.

For mange SFO'er er det første gang, de har deltaget i et projekt som dette. Mange peger på, at det har været en tilvænningsfase, og at det kræver tid og ressourcer at indgå i et projekt. Der har været mange bolde i luften og mange ting der skulle koordineres, hvilket har været en udfordring. Flere steder peges der på, at bibliotekerne er dem, der har haft styr på ”økonomi og papirarbejde og den slags.”

I forhold til faglige kompetencer peger flere på, at samarbejdet har skærpet deres syn på egne kompetencer. Bibliotekarerne er blevet mere bevidste om deres viden om litteratur og læsning, og pædagogerne er tilsvarende blevet opmærksomme på deres viden om børn og kreativitet. Samarbejdet har ikke alene skabt læring om egne kompetencer, men også om andres. Projektet har således betydet et øget indblik i en anden profession, der har tjent som inspiration for begge parter. Nedenstående citat peger netop på disse aspekter ved samarbejdet:

”

Vi har lært, at det kræver tid at samarbejde, og det kræver tid at samarbejde på tværs af institutioner og professioner. Vi har også lært, at der kommer rigtig meget gavnligt ud af at arbejde på tværs, fordi vi kommer med hver sin baggrund og hver sit faglige fokus, og det er i det spændingsfelt, at der opstår noget interessant. Og så har vi lært, at det er vigtigt at være tæt på børnene og det er vigtigt at være tæt på familierne. Og så har vi lært, at underordnet hvad vi planlægger og hvad vi synes er en god ide, så vil tingene udvikle sig i forskellige retninger.

(SFO, Rønne)

“

I citatet peges der yderligere på den læring, som projektet har skabt i forhold til at arbejde med børn og læsning. Evalueringen rummer flere eksempler på voksne, som er blevet positivt overraskede over børnenes respons på og engagement i læselyst-aktiviteterne. Læringen handler både om bibliotekarer, der har fået større erfaring med at arbejde tæt sammen med børn i forskellige aktiviteter og om pædagoger, der oplever, at deres børn faktisk gerne vil være med til at læse. At børnene faktisk kan mere, end de voksne måske går og tror.

Foto kreditering: Køge Bibliotekerne.

Konklusion og anbefalinger

Evalueringen af *Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud* er baseret på både kvantitative og kvalitative svar fra små 100 involverede personer fordelt på 30 bibliotekarer og 70 pædagoger. Og overordnet er der ingen tvivl om, at formidling og en særlig indsats nytter noget. Overalt kan der konstateres en øget interesse blandt børn i bøger og læsning, ikke mindst når læsningen og de medfølgende aktiviteter tager afsæt i emner og fortællinger, som børnene har en interesse i. Inddragelse giver børnene en følelse af ejerskab og gør, at de kan spejle sig i både fortællingerne og i aktiviteterne. Anerkendelse af børnenes perspektiv og mulighed for deltagelse gør med andre ord en forskel. Ligeledes viser evalueringen, at den mest grundlæggende form for formidling, nemlig tilgængelighed, er afgørende. Etableringen af bogsamlinger og læsehjørner i alle SFO'er har haft en betydelig indflydelse på børnenes øgede interesse for bøger og læsning. Konklusionen er derfor, at børn gerne vil læse, men at de skal hjælpes lidt på vej.

Endvidere viser evalueringen, at samarbejdet har været både frugtbart og motiverende for alle parter og har medført læring både i forhold til egne kompetencer og gennem inspiration fra andre. Ligeledes har projektet bidraget med læring i forhold til projektstyring og -deltagelse. Evalueringen viser også, at samarbejde kræver ressourcer, både økonomiske, personalemæssigt og ledelsesmæssigt, for at kunne løfte sig og bidrage til børns læselyst.

Projektet og de mange aktiviteter har fundet sted i skyggen af corona. Evalueringen peger på, at corona har været en udfordring for mange projekter, men også at alle de involverede har tænkt i nye baner og udvist stor iderigdom for trods alt at gennemføre projekterne.

På baggrund af evalueringens resultater kan man opstille en række anbefalinger for fremtidigt samarbejde omkring børns læselyst. Nedenfor er disse opdelt i anbefalinger vedrørende børn og læselyst og anbefalinger vedrørende samarbejde mellem biblioteker og fritidsordninger:

Børn og læselyst

Etablér bogsamlinger og læsehjørner i SFO'er i samarbejde med børnene.

Evalueringen viser, at tilgængeliggørelse af bøger og andre materialer gør en stor forskel i forhold til børns læselyst. Adgangen til bøger betyder, at børn af sig selv opsøger bøgerne og indgår i læsefællesskaber. Bogsamlingen skal være spændende og alderssvarende og etableret i samarbejde med børnene, så deres interesse afspejles i samlingen. Evalueringen viser ligeledes, at læsehjørner, uanset hvilken form eller indretning der er tale om, har haft en positiv effekt på børns lyst til læsning. Stedet er med andre ord med til at skabe en ramme og en kultur omkring læsning. Erfaringerne viser, at børnenes følelse af ejerskab til stedet hænger tæt sammen med inddragelsen af dem og deres ideer både i forhold til rummets indretning og udformning, og i forhold til den daglige drift af rummet (regler og aktiviteter).

Stimulér læselysten gennem aktiviteter og fællesskaber.

Evalueringen peger på, at tilbagevendende aktiviteter og lege fx i forbindelse med besøg af biblioteket, er med til at stimulere interessen og motivationen for læsning. At sætte fokus på noget og skabe en spændende aktivitet er væsentlig for at understøtte børnenes læselyst. Her peger evalueringen på, at formidling virker, næsten uanset i hvilken form.

Når man sætter fokus på noget, skaber det en øget interesse. Et væsentligt greb til øget læselyst på tværs af projekterne har vist sig at være højtlesning. Højtlesning er på ingen måde et nyt formidlingsgreb, men har ikke desto mindre vist sig at være et motiverende greb, ikke mindst når det blev efterfulgt af forskellige former for relaterede

aktiviteter eller lege. Højtlesning kan siges at være en lavthængende frugt, som både kan anvendes ved bibliotekernes besøg og af pædagoger i forbindelse med forskellige læselystaktiviteter, men det kan også være med til at skabe ro i en hektisk hverdag i SFO'en. Højtlesning viste sig også at kunne skiftes ud med lydbøger, når der er mangel på hænder eller hvis personalet ikke føler sig komfortable ved at læse højt.

Husk at det kræver en voksen og en ramme – og en prioritering.

Læselyst kan stimuleres gennem bogsamlinger, læsehjørner og aktiviteter, men det kræver en veldefineret ramme og en voksen til at sætte rammen. For at etablere en læsekultur i fritidsordninger kræver det både tid og en kontinuerlig opmærksomhed.

Børns liv i fritidsordninger er præget af mange andre spændende og relevante tilbud i form af leg, spil og bevægelse, og uden en opmærksomhed på læsning vil fokus sandsynligvis forsvinde igen. At skabe en læsekultur i SFO'er fordrer dermed en bevidst, ledelsesmæssig beslutning og en bevidst strategi, hvor læselystaktiviteter prioriteres og indgår på lige fod med andre aktiviteter i SFO'en.

Samarbejde mellem biblioteker og fritidsordninger

Skab øget læselyst gennem samarbejde.

Evalueringens resultater peger på, at begge professioner har oplevet samarbejdet som noget, der har været både stimulerende og værdifuldt. Samarbejdet har betydet et øget fokus på egne og andres kompetencer og yderligere vist, at foreningen af fagligheder og videndeling skaber den bedste ramme for at understøtte læselyst blandt børn i målgruppen. At møde børnene der, hvor de er, er nødvendigt, da mange børn ikke af sig selv kommer på biblioteket. Særligt blandt børn fra ressourcetsvage familier er dette centralt. Samarbejde i form af gensidige besøg på henholdsvis biblioteker og i SFO'er er derfor væsentligt for arbejdet med øget læselyst.

Tilføj ressourcer og lav løsninger, der er nemme at implementere.

De fleste biblioteker har arbejdet med læselystaktiviteter i mange år og flere steder har man også tidligere samarbejdet med andre typer institutioner. Ikke desto mindre ses projektet og de tildelte økonomiske midler som væsentligt for at kickstarte en proces og et samarbejde. At der tilføres midler skaber en særlig ramme, men også et økonomisk råderum, der er med til at løfte projektet i gang. Evalueringen har også vist, at økonomiske midler udefra ikke gør det alene. Særlige satsninger kræver også personalemæssige ressourcer – noget som har vist sig afgørende i dette projekt. I mange SFO'er har det været knapt med ressourcer, noget som delvist kan tilskrives corona-situationen, men som formentlig også vil være et vilkår i nogle fritidsinstitutioner efter corona. Her kan færdige løsninger eller pakker udarbejdet af biblioteket, som pædagoger nemt kan anvende i deres dagligdag, være et greb, der kan understøtte arbejdet.

Husk at læselystaktiviteter kræver projektstyring.

Endelig viser evalueringen, at projektstyring og en tydelig afsender er vigtigt for at få projekter til at fungere. Mange fritidsordninger har ingen eller få erfaringer med at deltage i projekter og arbejder i et mere hektisk og omskifteligt miljø. For at deltagelse i lignende projekter ikke skal føles som en hæmsko, er det derfor væsentligt, at der fra begyndelsen er en tydelig arbejdsfordeling, forventningsafstemning, kommunikation og ligeledes en tydelig projektleder.

Evalueringen rummer mange eksempler på, at kommunikationen har været vanskeliggjort af at skulle foregå på flere eller for nogle ukendte platforme. Her er det vigtigt med en tydelig afklaring af kommunikationskanalerne fra starten, ligesom det er vigtigt med en tydelig introduktion til alle involverede.

Metode

Denne evalueringen er foretaget på baggrund af teoretisk viden om læsning, læselyst og læsemotivation samt om litteraturpolitik og formidling. Selve evalueringen er foretaget ved hjælp af følgende metoder:

Dokumentanalyse.

Analyse af projekternes ansøgninger, projektbeskrivelser, præsentationsvideoer samt evt. andet materiale i forbindelse med projektet. Dokumenterne er blevet analyseret med henblik på at indkredse redskaber og metoder anvendt i projekterne.

Kvalitative interviews.

Der var planlagt semistrukturerede interviews med en repræsentant for henholdsvis bibliotek og fritidsordning på 7 udvalgte cases (Rebild, Viborg, Norddjurs, Vollsmose, Langeland, Hillerød og Rønne). De 7 cases er valgt ud fra udvælgelseskriterier formuleret på baggrund af Slots- og Kulturstyrelsens oprindelige call, som projekterne har forholdt sig til i deres ansøgninger.

Her peges der blandt andet på demografiske og geografiske forhold (fx udsatte boligområder, 2-sprogethed, lang afstand til det nærmeste folkebibliotek). Ligeledes har de kravspecifikationer, som Programstøtten har opstillet i forbindelse med evalueringen, dannet baggrund for udvælgelsen. Her peges bl.a. særligt på lokalt samarbejde og på hvorvidt forældrene inddrages i processen. Endelig er kriterierne formuleret på baggrund af den nyeste forskning på området (læselyst/læsemotivation), hvor bl.a. læsning i naturen og fælleslæsning fremhæves som motivationsunderstøttende elementer.

På den baggrund er de 35 projekter blevet inddelt dels efter antal børn/SFO og demografi/geografi (udsatte, 2-sprogede, ø-samfund) og dels efter det, som kan kaldes særlige greb. Særlige greb er formidlingsmæssige tiltag, som nogle projekter anvender. Det kan fx være brug af frivillige, læsning på andre lokaliteter (fx natur) eller brug af guidede fælleslæsning. Der ligger således ikke en evaluering eller hierarkisering i udvælgelsen af de 7 cases. Case-projekterne er tværtimod udvalgt for at vise bredden i de anvendte metoder og variationen i størrelse og geografisk placering.

De kvalitative interviews er foretaget online via Teams. Ud af de 14 planlagte interviews blev 13 gennemført. Citater fra interviews anvendes løbende i rapporten. Interviewguide er vedlagt som bilag 2.

Spørgeskemaundersøgelse.

Et online survey er udsendt til alle biblioteker, samt til alle involverede SFO'er. I alt er der udsendt til 35 biblioteker og 108 fritidsinstitutioner (143 respondenter). Spørgeskemaerne spørger til corona-situationen, til erfaringerne med børns læselyst og til samarbejdet mellem de 2 professioner. Skemaet rummer både spørgsmål med svarmuligheder ud fra en 5-trins Likert-skala (fra meget uenig til meget enig) og åbne spørgsmål. I alt har 110 personer ud af de 143 respondenter deltaget i undersøgelsen (99 har gennemført helt, mens 11 har gennemført delvist), hvilket svarer til en svarprocent på 78 (70), fordelt mellem 30 repræsentanter fra biblioteker og 70 repræsentanter fra fritidsordninger. De kvantitative svar fra undersøgelsen skal tages med et forbehold, idet der er tale om en lille population, særligt i forhold til biblioteker. Spørgeskemaet er vedlagt som bilag 3.

Litteratur

Balling, G. (2009). Litterær æstetisk oplevelse. Læsning, læseoplevelser og læseundersøgelser. En diskussion af teoretiske og metodiske tilgange. Ph.d. afhandling. København: Danmarks Biblioteksskole.

Balling (2020). "Formidlingens kunst på folkebiblioteket" i Dael, M., Helmer-Petersen, J., Juncker, B. (red.), Børnekultur i Danmark 1945-2020. København: Gads Forlag, s. 286-303.

Danmarks Biblioteksforening/ Tænketanken Fremtidens Biblioteker (2019). En stærk læsekultur for børn og unge: Oplæg til en national læsestrategi. København: Danmarks Biblioteksforening. Hentet 27. oktober 2021, <https://nationalstrategi.dk/en-staerk-laesekultur-hos-boern-og-unge-oplaeg-til-en-national-laesestrategi/>

Hansen, S. R., Gissel, S. T., Puck, M. R. (2017). Børns læsning 2017 – en kvantitativ undersøgelse af børns læse- og medievaner i fritiden. Læremiddel.dk/Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Hentet 2. juli 2021, <https://laeremiddel.dk/wp-content/uploads/2017/11/BrnsLsningenkelt.pdf>

Hansen, S. R., Gissel, S. T., Puck, M. R., Lund, H. R., Kæthius, A., & Vestergaard, L. (2018). Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik. Læremiddel.dk/Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Hentet 2. juli 2021, <https://laeremiddel.dk/wp-content/uploads/2018/02/B%c3%b8rns-l%c3%a6sevaner-2017.-Overblik-og-indblik.pdf>

Kucirkova, N., Littleton, K. og Cremin, T. (2017). Young children's reading for pleasure with digital books: six key facets of engagement. Cambridge journal of education, vol. 47, no. 1: 67-84.

Kulturministeriet (2019). "Biblioteker skal give børn og unge læselysten tilbage." Pressemeldelse 11.11.2019. www.kum.dk

Lund, H. R. og Skyggebjerg, A. K. (2021). Pædagogisk indblik 13: Børns læselyst. DPU, Aarhus Universitet, Nationalt Center for Skoleforskning, Aarhus Universitetsforlag.

Slots- og kulturstyrelsen (2019). Puljevejledning. Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud 2019. Slots- og kulturstyrelsen.

Slots- og kulturstyrelsen (2020). Læselyst og læsefællesskaber for alle - Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre 2020. Slots- og kulturstyrelsen.

Tænketanken Fremtidens Biblioteker (2018). Strategiske trædesten: På vej mod en national læsestrategi. Danmarks Biblioteksforening/ Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Hentet 2. juni 2021, <https://laeremiddel.dk/wp-content/uploads/2018/11/Strategisketraedestepublikation.pdf>

Vestergaard, L. (2021). Kortlægning af læselystprojekter 2014-2019. København: Slots- og Kulturstyrelsen.

Bilag 1: Oversigt over projekter

	Bibliotek	SFO	Titel
1	Aabenraa Biblioteker og kulturhuse	Klipleve SFO	Kliple læse mærken
2	Aalborg Bibliotekerne	Nøvling, Gug, Nr. Uttrup, Tornhøj, Sofiendal	Den aktive bogreol
3	Allerød Bibliotek	Lillevang	Læs For sjov
4	Brønderslev Bibliotek	Asaa, Agersted, Solstrålen/Jerslev	Min magiske læsehule
5	Esbjerg Kommunes Biblioteker	Præstegårdsskolens SFO, Kvaglundsskolens SFO, Bakkeskolens SFO	En legende tilgang til læsning
6	Faxe Kommunes Biblioteker & Borgerservice	Nordlyset	Når børn læser med
7	Frederiksberg Bibliotek	Drivhuset	Inspiration ude, fælleslæsning hjemme
8	Frederikshavns Kommunes Biblioteker	Bødkegårdens SFO, Sæby Skoleafdelings SFO, Aalbæk Skoleafdelings SFO	Den levende litteratur
9	Gladsaxe Bibliotekerne	Skovbrynet SFO + klub	Læsestjerner
10	Halsnæs Bibliotekerne	SFO på Hundestedskole, Melby skole, Frederiksværk skole, Magleblæk skole og Ølsted skole	Læselyst
11	Hillerød Bibliotekerne	HFO Grønnevang	Flyvende fortællinger
12	Hjørring Bibliotekerne	Hirtshals, Horne, Tornby	Læs for sjov
13	Holbæk Bibliotekerne	Holbæk by skoles SFO (Bjergmarken & Absalon)	(Læse)rum
14	Holstebro Bibliotek	SFO på Nørre Boulevardskolen	Bogen bevæger sig
15	Hvidovre Bibliotekerne	SFO Frydenhøj, SFO Gungehus	Ro på!
16	Ikast-Brande Bibliotek	Østre skoles SFO, Ejstrupholm skoles SFO	Læs med lyst i SFO
17	Køge Bibliotekerne	Skovboskolens SFO, Vemmedrupskolens SFO, Asgårdsskolens SFO	Pop-up bib i SFO
18	Langeland Bibliotek	Rævehøj, Nordstjernen, Ørstedsskolens SFO	Læs af lyst
19	Lemvig Bibliotek	Ramme SFO, Fritidslyst	Bogvenner
20	Lolland Bibliotekerne	Holeby, Horslunde, Søllested, Østofte	Fælles læselyst på Lolland
21	Norddjurs Biblioteker	Søren Kanne Børneby SFO/Vestre skole, Søren Kanne Børneby SFO/Østre skole, SFO Havehuset	Gør bogen levende
22	Næstved Bibliotek & Borgerservice	SFO Hyllinge	Læseheltene
23	Randers Bibliotek	Glentevejens Fritidshjem, KFUM's Fritidshjem, Blichers Børneby SFO, Havndal Børneby	BIB-roadshow
24	Rebild Bibliotekerne	Kløvermarkens SFO	Kløvermarken blomstre
25	Rønne Bibliotek	Åstedet SFO	Læselyst på Åstedet
26	Samsø Bibliotek	Fidusen, Fristedet	Øget litteraturlyst i de 2 SFO på samsø
27	Skive Bibliotek	Aakjærskolens SFO	Leg-lær-læs
28	Solrød Bibliotek og Kulturhus	Munkekær SFO, Uglereden/uglehuset, Sydkystens Privatskolen SFO	Vi læser for sjovt
29	Struer Bibliotek	Langhøj SFO	Fra læsekløft til læselyst
30	Syddjurs Bibliotek	Ådalskolens SFO, Rosmus SFO	SFOens litteraturværksted
31	Tønder Bibliotek	Agerskov SFO, Bredebo SFO, Højer SFO, Møgeltønder, Øster Højst	Læsefællesskaber i Marsken
32	Vallensbæk Kultur & Borgerhus	Engholmskolens SFO	Skab din læselyst
33	Vesthimmerlands Bibliotek	Løgstør SFO, Farsø SFO, Vestrup LBO, Vestre Hornum LBO, Østermarks skolens SFO, Ullits LBO, Toppedalskolen LBO	Ud af boksen
34	Viborg Bibliotekerne	Løgstrup Skole, Brattingsborgskolen, Møldrup Skole, Nordre Skole, Skals Skole, Ulbjerg Skole, Vestervang Skole, Hald Ege Skole, Frederiks Skole, Karup Skole, Sønder Skole, Egeskovskolen, Rødkærskole, Bøgeskovskolen, Stoholm Skole, Finderuphøj Skole, Mønsted Skole, Sparkær Skole, Vestfjendsskolen, Vestre Skole, Ørum Skole, Hammershøj Skole, Houlkærskolen, Møllehøjskolen, Overlund Skole, Sødalskolen (Løvel og Rødding)	Læsespots
35	Vollsmose Bibliotek	Abildgårdsskolens SFO	5240 BOGBOOST

Bilag 2: Interviewguide

Overordnet og corona-situationen

- Fortæl kort om projektet i jeres kommune/institution.
- Corona-situationen har jo været et benspænd for mange. Hvad har corona-situationen betydet for jeres projekt?
- Er der også kommet noget godt/overraskende/udviklende ud af det?
- Hvis vi ser bort fra corona - hvad er det bedste, der er kommet ud projektet?
- Hvis du skal pege på noget, I har lært undervejs, hvad ville det så være?

Børns læselyst

- Oplever du at projektet har styrket børnene læselyst?
- På hvilke måde?
- Hvilke aktiviteter synes at have haft den største effekt?
- Kan du give et eksempel på læsefællesskaber?
- Er der forskel i børnegruppen på, hvilke børn der har været optaget af at læse?
- Er det overraskende?
- Er der aktiviteter/tiltag som I vil fortsætte med i institutionen/biblioteket? Hvorfor lige det?
- Hvad har været mest overraskende ift. børn og læsning i projektet?

Samarbejde

- Hvordan har det været at arbejde på tværs af professioner?
- Hvad har været de største overraskelser i samarbejdet?
- Hvad har været de største udfordringer i samarbejdet?
- Hvad vil du sige er styrker ved et sådant samarbejde?
- I hvor høj grad oplever du, at der er opstået nogle fælles-kompetencer i løbet af projektet?

Bilag 3: Spørgeskema

Velkommen til evalueringen af Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud.

Tak fordi du tager dig tid til at svare på spørgeskemaet.

Spørgeskemaet består af 3 dele, hvor 1. del fokuserer på corona-situationen og hvordan det har påvirket projektet. 2. del fokuserer på oplevelser og erfaringer med børnenes læselyst og 3. del fokuserer på samarbejdet mellem biblioteker og fritidsordninger. Indledningsvist vil jeg bede dig om at svare på nogle spørgsmål angående, hvor i landet du er og hvor mange børn, der har været involveret i jeres projekt.

Spørgeskemaet rummer både spørgsmål med flere svarmuligheder og åbne spørgsmål. Jeg vil bede dig svare på alle spørgsmål, men det er op til dig selv, hvor meget du vil skrive ved de åbne spørgsmål.

Samtykkeerklæring

(1) Jeg erklærer hermed, at jeg er indforstået med, at mine svar i anonymiseret form anvendes i en evalueringsrapport og i en artikel.

Hvilket centralbibliotek hører dit projekt til?

- (1) Aalborg (Hjørring, Frederikshavn, Brønderslev, Aalborg, Rebild, Vesthimmerland)
- (2) Herning (Skive, Lemvig, Struer, Holstebro, Viborg, Randers, Norddjurs, Syddjurs, Viborg, Samsø)
- (3) Vejle/Odense (Esbjerg, Tønder, Aabenraa, Odense, Langeland)
- (4) Roskilde (Bornholm, Solrød, Køge, Faxe, Holbæk, Næstved, Lolland)
- (5) Gentofte (Halsnæs, Hillerød, Allerød, Gladsaxe, Frederiksberg, Hvidovre, Vallensbæk)

Hvilken institution kommer du fra?

- (1) Bibliotek
- (2) SFO

Hvor mange børn har været involveret i jeres projekt?

- (1) under 100 børn
- (3) 100 - 200 børn
- (4) over 200 børn

Nævn 3 centrale elementer i jeres projekt (fx metoder, værktøjer, fokusområder)

Corona-situationen

De følgende spørgsmål omhandler corona-situationen og hvordan den har påvirket projektet. Jeg vil bede dig vurdere hvert af de følgende udsagn på en skala mellem ”helt uenig” og ”helt enig.” Denne del afsluttes med 2 åbne spørgsmål.

Corona-situationen har været en stor udfordring for gennemførelsen af projektet

- (1) Meget uenig
- (2) Uenig
- (3) Hverken uenig eller enig
- (4) Enig
- (5) Meget enig

Vores projekt blev ganske anderledes på grund af corona-situationen

- (1) Meget uenig
- (2) Uenig
- (3) Hverken uenig eller enig
- (4) Enig
- (5) Meget enig

Corona-situationen tvang os til at tænke ud af boksen

- (1) Meget uenig
- (2) Uenig
- (3) Hverken uenig eller enig
- (4) Enig
- (5) Meget enig

På hvilken måde tænkte I ud af boksen?

Hvad har været den største udfordring ved corona-situationen?

Børns læselyst og læsefællesskaber

De følgende spørgsmål omhandler børnenes læselyst og hvordan børnene har reageret på de aktiviteter, I har haft i jeres projekt. Jeg vil bede dig om at vurdere hvert af de følgende udsagn på en skala fra ”meget uenig” til ”helt enig”.

Børnene har været interesserede i højere grad end ved andre former for aktiviteter

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Børnene har af sig selv opsøgt bøger eller lignende materialer, der understøtter læsning

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Læsning/bøger er blevet en mere central del af livet i SFO'en

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Hvordan oplever du, at læsning/bøger er blevet en mere central del af livet i SFO'en?

Flere børn er blevet interesseret i at læse/i bøger

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Hvordan oplever du, at børnene er blevet mere interesserede i at læse/i bøger?

Også børn, som normalt ikke interesserer sig for læsning/bøger, har udvist interesse

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Aktiviteterne har skabt fællesskaber på tværs af børnene

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Beskriv en aktivitet i forbindelse med projektet, som har skabt særlig stor interesse hos børnene. Peg også gerne på hvorfor

Hvad har kendetegnet samarbejdet mellem de to professioner (pædagoger/bibliotekarer)?

De følgende spørgsmål omhandler samarbejdet mellem pædagoger og bibliotekarer. Igen vil jeg bede dig om at vurdere hvert af de følgende udsagn på en skala mellem 'meget uenig' og 'meget enig'. Denne del afsluttes med 3 åbne spørgsmål.

Jeg har lært meget af at arbejde på tværs af professioner

- (1) Meget uenig
- (2) Uenig
- (3) Hverken uenig eller enig
- (4) Enig
- (5) Meget enig

Samarbejdet har fået mig til at tænke over arbejdet med børn på en anden måde

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Samarbejdet har fået mig til at tænke over arbejdet med bøger og læsning på en anden måde

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Jeg kunne tænke mig at fortsætte samarbejdet mellem de to professioner

- (2) Meget uenig
- (4) Uenig
- (5) Hverken uenig eller enig
- (6) Enig
- (7) Meget enig

Beskriv hvilke styrker og svagheder, du har oplevet ved samarbejdet

Beskriv en samarbejdssituation, som har været særlig god og/eller særlig dårlig

Hvilke muligheder for fremtidigt samarbejde har projektet efter din mening affødt?

Her kan du skrive andre ting, som du synes er væsentlige.

¹ Kulturministeriet (2019)

² Hansen m.fl. (2018)

³ Tænk tanken, der blev oprettet i 2012, repræsenterer omkring 40 folkebiblioteker, biblioteksorganisationer, forskningsbiblioteker og en række private virksomheder, der deltager aktivt i Tænk tankens aktiviteter og støtter arbejdet økonomisk.

⁴ Tænk tanken Fremtidens Biblioteker (2018), s. 28.

⁵ Danmarks Biblioteksforening/ Tænk tanken Fremtidens Biblioteker (2019)

⁶ Hansen m.fl. (2017), s. 89.

⁷ Slots- og Kulturstyrelsen (2019). Puljevejledning.

⁸ Liste over alle projekter kan findes under Bilag bagerst i rapporten.

⁹ Balling (2020)

¹⁰ Slots- og kulturstyrelsen (2020)

¹¹ Vestergaard (2021)

¹² Kucirkova m. fl. (2017)

¹³ Lund og Skyggebjerg (2021)

¹⁴ Internationale undersøgelser, der måler børns læsning på henholdsvis mellemtrinnet og udskolingen.

¹⁵ Balling (2009)

¹⁶ Hansen m.fl. (2018)

¹⁷ Slots- og kulturstyrelsen (2019).

¹⁸ Slots- og Kulturstyrelsen (2019).

Læselyst og læse-fællesskaber

november 2021

Evaluering af det nationale læselystindsats
Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud

Centralbibliotekernes Programstøtte

Brian Stephansen, Aalborg Bibliotekerne
brian.stephansen@aalborg.dk

Anne Juhl Nielsen, Herning Bibliotekerne
bibajn@herning.dk

CENTRAL
BIBLIOTEKERNE